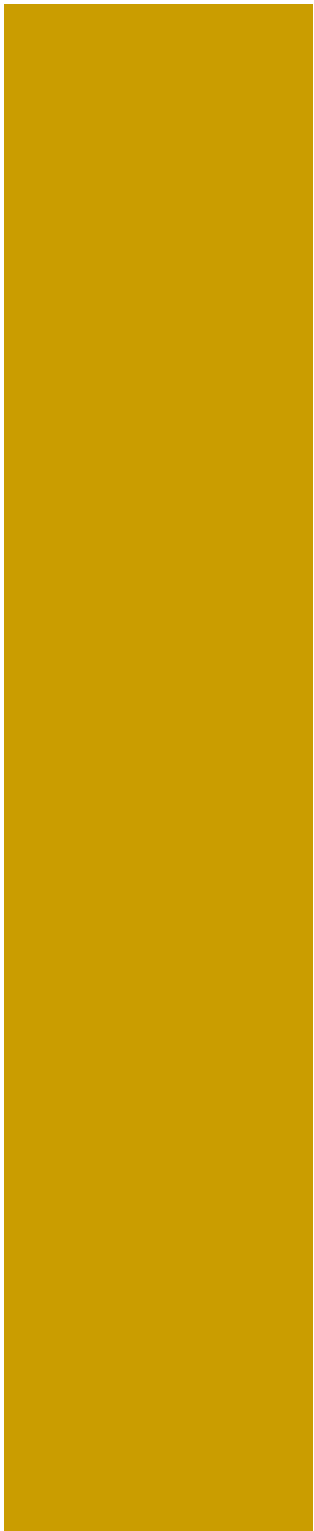

bijlage

landschap in beeld; de stuwwal en het open komgebied

Inventarisatie en analyse

1.1 buitengebied

1.1.1 landschap

De oerrivieren, de gletsjers en toen opnieuw de rivieren vormden de basis voor het landschap in het Rijk van Nijmegen. Door de rivier en de gletsjers is het ontstaan van het huidige landschap begonnen. De rivierafzettingen vormden het landschap toen de rivier nog een vrije loop kende. Door de vele afzettingen van de destijds nog meanderende rivieren ontstonden de hoger gelegen stroomruggen en de lagere komgebieden. De stroomrug, met oeverwallen en bijbehorende uiterwaarden en het komgebied vormen naast de stuwwal van het Rijk van Nijmegen het landschap van Ubbergen. Ubbergen ligt dus ingeklemd tussen stuwwal en Waal. In de volksmond spreekt men ook wel over 't Hoog en 't Laag. Berg en Dal, Beek en Ubbergen liggen in 't Hoog. Erlecom, Leuth, Ooij, Kekerdom en Persingen liggen in 't Laag. Hieronder worden de verschillende onderdelen per landschapstype beschreven.

rivierduin

In vroegere tijden hadden weersomstandigheden grote invloed op de vorming van het landschap. In koude tijden, waarin vegetatie moeilijk tot wasdom kon komen, verstoof het zand in de rivierbeddingen gemakkelijk. Door die verstuingen ontstonden de zogenaamde rivierduinen, meestal in oost-westrichting. De rug van Persingen is daar een duidelijk voorbeeld van, maar ook bij het Wylerbergmeer ligt zo'n rug, die doorloopt richting Zyfflich (D). Het karakteristieke buurtschap Persingen ligt vanwege de rivierduin verhoogd midden in het open komgebied. Door die hogere ligging en de kleine concentratie aan bebouwing vormt het geheel een groot contrast met het open komgebied. Het opvallende en kleine kerkje, werkt als oriëntatiepunt en als blikvanger in de open kom.

stuwwallenlandschap

In de IJstijd schoof landijs vanuit Scandinavië naar het zuiden tot in Nederland. Het landijs stuwde grote hoeveelheden van de oudere rivierafzettingen vooruit. Zo ontstonden de stuwwallen, die bij hun ontstaan honderden meters hoog geweest moeten zijn. De huidige stuwwal kent een hoogte van ongeveer 90 meter boven NAP. Langs de steile noordrand van de stuwwal ligt een bebouwingslint (Rijksstraatweg) met de dorpen Ubbergen en Beek. Op de flanken van de stuwwal, maar ook boven op de plateaus, zijn door klimaatsveranderingen en erosie dalen, zoals het Filosofendal, ontstaan in de stuwwal. Door de erosie ontstonden ook bronnen en beken. In Ubbergen en Beek zijn hier voorbeelden van te zien. Op natte plaatsen, waar het bronwater samenkwam ontstond veen. In de Polder van Beek is veen ontstaan in dikke lagen, veelal afgedekt met een vrij dunne kleilaag, afgezet door latere overstromingen.

oeverwallenlandschap

Door vele overstromingen van de rivier zijn de oeverwallen ontstaan. De sedert eeuwenlang bewoonde oeverwallen onderscheiden zich door een kleinschalige en veelvormige opbouw. De dorpen en buurtschappen, waar woningen van oorsprong in een lint langs de weg liggen, vormen een mozaïek met landbouwgronden. Op deze rijkere gronden bestaat de teelt veelal uit fruit, maar daarnaast is hier op uitgebreide schaal klei gewonnen voor de baksteenindustrie. De rijke geschiedenis is afleesbaar aan enkele landhuizen en (restanten van) kastelen. Op de oeverwal staan struweelhagen in greppels op de kavelgrenzen in een kleinschalig patroon, met concentraties van hagen bij de Groenlanden, ten zuiden van Ooij en rond de Thornse Hof en molen. De Thorense molen was een koker-korenmolen en is tijdens de Tweede Wereldoorlog geheel verwoest. Op de hogere delen zijn nog restanten van oude meidoornscheerhagen terug te vinden.

kommenlandschap

Het open komgebied in de gemeente Ubbergen is relatief klein, maar toch heel karakteristiek voor het rivierengebied. Het komgebied is grotendeels open agrarisch landschap tussen de beboste flanken van de stuwwal en de uiterwaarden en oeverwal langs de Waal. Komgebied wordt grotendeels gevormd door het Circul van Ooij en De Duffelt. Na verbeterde ontwateringstechnieken werden de komgebieden in gebruik genomen. De gronden werden dus later ontgonnen, dit vanwege de lage en dus natte ligging. De kommen zijn open door de relatieve afwezigheid van bebouwing en het gebruik als grasland. De openheid zorgt voor een contrast met het verdichte landschap van de oeverwal aan de noordoostzijde en de stuwwal aan de zuidzijde. Met de openheid hangt grootschaligheid samen. In het komgebied is in vergelijking tot de oeverwallen sprake van een grootschalig landschap door lange doorgaande lijnen van watergangen en wegen zoals respectievelijk 't Meertje en Persingensestraat en de Thornsestraat. Het relatief grootschalige karakter wordt ook bepaald door een verkaveling met grote regelmatig gevormde percelen. In het komgebied hebben de greppels een ruige begroeiing afgewisseld met opgaand groen. Dit opgaande groen tast de openheid aan. Dus zowel de openheid als de grootschaligheid bepalen het karakter van de komgebieden. Het onderscheid tussen de oeverwal en het komgebied is echter niet overal helder meer.

Door het komgebied zijn bij de recent uitgevoerde Herinrichting Ooijpolder twee lange noord-zuid gerichte natuurstroken aangelegd met grasland, ruigte en struweel. Ze dragen bij aan de ecologische verbinding tussen stuwwal en uiterwaarden. De natuurstrook langs de Kouwedijk verbindt het brongebied bij Ubbergen met de Groenlanden. De natuurstrook aan de Querdamm ligt tussen Wylerbergmeer en Ooijse Graaf.

uiterwaardenlandschap

De uiterwaarden hebben een natuurlijk en robuust karakter en weerspiegelen de kracht van het water. Alleen de uiterwaarden staan in direct contact met de rivier de Waal. Oude rivierlopen (strangen), vroegere stroomgeulen en klei- en zandwinputten geven het gebied een grillig reliëf. De uiterwaarden zijn grotendeels ingericht voor natte natuur. Open water wordt hier afgewisseld met rietmoeras, wilgenbos, oobossen en graslanden. In de uiterwaarden staat weinig bebouwing en tussen het vele groen staat soms nog een hoge schoorsteen van de steenfabrieken als blikvanger. Deze liggen op hoogwatervrije terreinen, en duiden op het verleden van de steenfabricage. De natuurgebieden in de uiterwaarden worden (deels) begraaasd door kuddes paarden en runderen. Mede hierdoor wordt deze fraaie en robuuste natuur onderhouden.

1.1.2 landschap in beeld

verschillende landschapstypen in Ubbergen, a: zicht op de stuwwal, b: overgang komgebied richting oeverwal, c: beboste flanken van de stuwwal, d: dynamische en natte uiterwaarden, e: huis op de flank van de stuwwal, f: openheid van het komgebied, g: kerk van Persingen als blikvanger, h: kleinschaligheid op de oeverwal.

1.1.3 landschapsstructuren

verbinding tussen Nederland en Duitsland

De N325 vormt de verbinding tussen Nijmegen en het Duitse Kleef. Deze structurerende lijn ligt op de grens tussen de stuwwal en het komgebied van het Circul van Ooij. De gehele gemeente wordt ontsloten via deze provinciale weg en de bovenlokale N840 naar Millingen. Deze twee wegen vormen de verbinding met het omliggende gebied.

bandijken

De dijken vormen bij uitstek het symbool van het rivierengebied, met de voortdurende spanning tussen waterafvoer en het menselijk gebruik van het gebied. Sinds de bedijkingen, die vanaf de 13e eeuw plaatsvonden, is het stroomgebied van de Waal in omvang sterk verminderd. Niettemin zijn er ook binnen dat gebied nog duidelijke veranderingen geweest. De meest opvallende is de bochtafsnijding van de Ooijse Graaf aan het eind van de 16e eeuw, waarbij Erlecom op de zuidoever van de Waal kwam te liggen. Na aanleg van de Erlecomsedam in de 19e eeuw ging de waterkerende werking van de Kerkdijk verloren. De Waalbandijk, de huidige Kapitteldijk, blijft liggen en wordt van 'waker' een 'slaper'. De huidige Ooijse Graaf geeft nog de oude rivierbedding aan. Ook de strangen van de Oude Waal en de strang bij Kekerdom zijn veroorzaakt door veranderingen in het bed van de Waal. De Ooijse Bandijk, de Erlecomsedam en de Duffeltdijk, vormen nu de waterkering van de Waal.

de Kapitteldijk

De dijken vormen doorgaande lijnen in het landschap en helpen bij de oriëntatie in het gebied. Door de hoogte vormen de dijken op veel plekken een achtergrond voor het landschap. Langs de dijk is op een aantal plekken bebouwing ontstaan. Dit zijn veelal arbeiderswoningen behorende bij de steenfabrieken. De dorpen zelf liggen afgekeerd van de dijk en de rivier. Buitendijks is sporadisch nog bebouwing aanwezig direct aan de dijk. De bandijk vormt een scherpe grens tussen binnen- en buitendijks land. Uitzondering daarop vormt de Groenlanden. Tussen het natuurgebied de Groenlanden en gebied van de Bisonbaai lijkt het landschap door te lopen en vormt de dijk een minder scherpe grens. Ook de grens bij de Kerkdijk en Kapitteldijk is minder scherp door het vervallen van de waterkerende functie. De Kapitteldijk maakt onderdeel uit van de ontsluitingsstructuur van de gemeente en is voorzien van wegen op twee verschillende niveaus. Gemotoriseerd verkeer gaat over de (voormalige) dijk terwijl het langzaamverkeer onderlangs de dijk gaat.

water

Het Meertje is de centrale watergang die het water uit de Ooijpolder en de Erlecomse Polder ontvangt. Daarnaast voert een gedeelte van Groesbeek water af via Kranenburg richting deze centrale watergang. Het Meertje watert vervolgens af op de Waal. De regeling van het peil wordt verzorgd door het Hollandsch-Duitsch-gemaal. Het is tevens de waterverbinding tussen de Waal en de Duffelt en het Bekken van Groesbeek. In vroegere tijden was Het Meertje aan weerszijde voorzien van dijken. Restanten hiervan zijn nog terug te vinden in de Persingen-sestraat, deze weg ligt nog op een voormalig dijklichaam. Nu wordt ingezet op natuurontwikkeling langs de oevers van Het Meertje.

een kolk aan de Kerkdijk

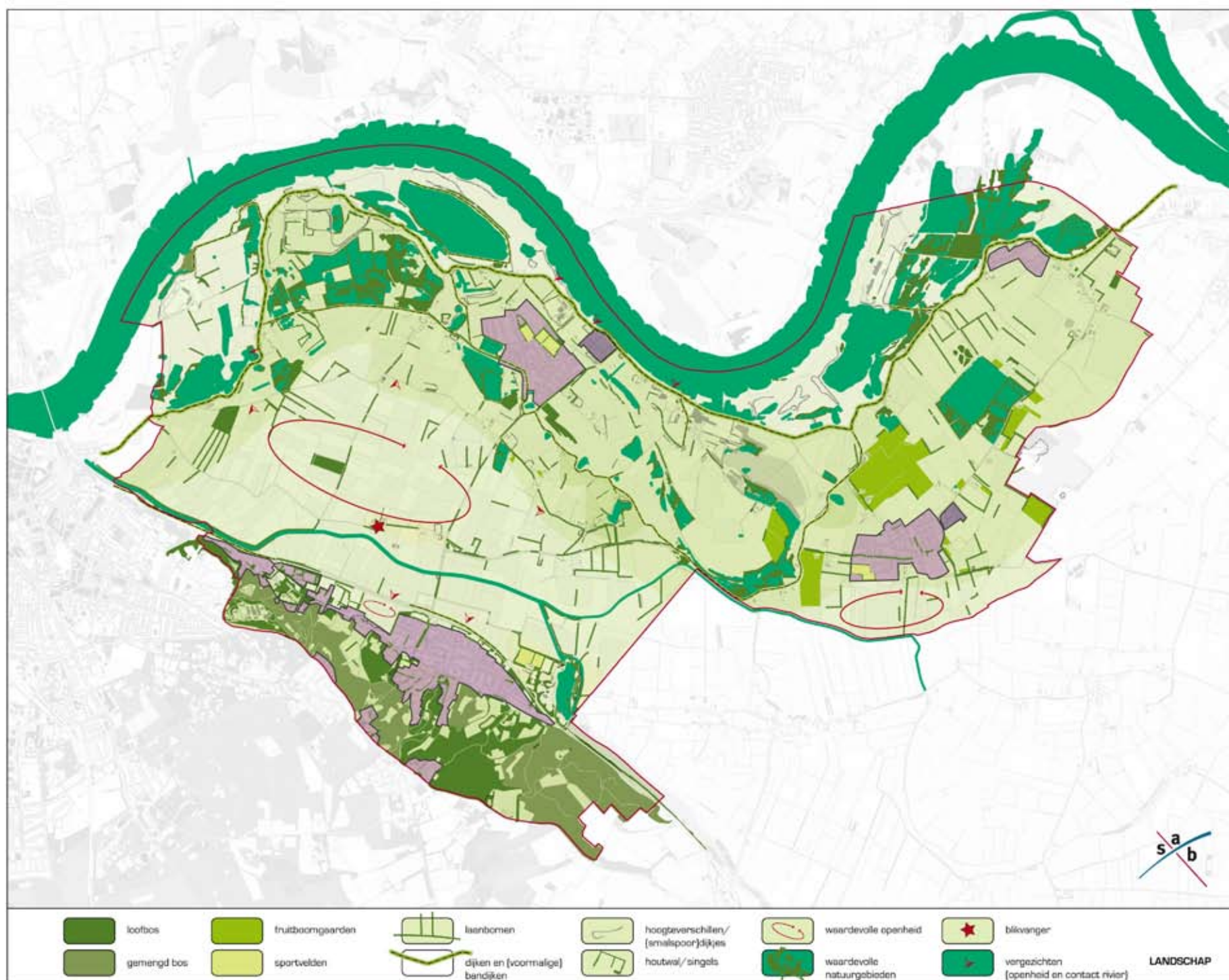
kolken en tichelgaten (kleiput)

Langs de Kerkdijk, de Kapitteldijk en elders op de oeverwal bevinden zich veel geïsoleerde wateren in de vorm van kolken en kleiputten. Kolken zijn ontstaan bij een doorbraak van de dijk of oeverwal. Ze hebben een beperkte oppervlakte, maar zijn meestal vrij diep. Vooral aan de rivierzijde is een steil aflopende oever aanwezig, waardoor slechts een smalle strook van riet, biezten of waterplanten aanwezig kan zijn.

Een tichelgat is, in tegenstelling tot een kolk, gemaakt door de mens. Dit is een uitgraving in het landschap ten behoeve van het winnen van rivierklei als grondstof voor de baksteenfabricage. Beide zijn geïsoleerde wateren met een eigen rijkdom aan natuur. Deze waterplassen vormen bijzondere en herkenbare elementen in het landschap.

1.1.4 natuur en ecologie

Ubbergen heeft een bijzonder potentieel aan natuur- en ecologische waarden binnen de gemeente. Er liggen dan ook diverse grotere natuurgebieden zoals; de Groenlanden, de Ooijse Graaf, Millingerwaard, het brongebied van Ubbergen en de kolken en kleiputten langs de Kerkdijk. De ecologische waarden in de gemeente worden vooral bepaald door Waaluiteerwaarden (Natura 2000 gebieden) en de stuwwal van Nijmegen, twee verschillende werelden. De natuur heeft dan ook verschillende verschijningsvormen. Enerzijds de zeer dynamische natuur van bijvoorbeeld de uiterwaarden bij Kekerdom en Millingen, die na hoogwater weer veranderd kunnen zijn. Anderzijds de stabiele levensgemeenschappen van oude loofbossen op de stuwwallen met eeuwen-oude bronsystemen. Goede ecologische verbinding tussen deze belangrijke natuurgebieden is dan ook van groot belang. Dit is ook opgenomen in de ecologische hoofdstructuur.

Binnen de gemeente maken (globaal) de volgende gebieden deel uit van de ecologische hoofdstructuur:

- De uiterwaarden van de Waal;
- Het natuurgebied Groenlanden;
- Het natuurgebied Ooijse Graaf;
- De stuwwal van Beek en Ubbergen;
- De ecologische verbinding tussen de stuwwal en de Groenlanden/Ooijse Graaf.

Langs een groot deel van Het Meertje, vanaf het Wylerbergmeer tot aan Ubbergen, ligt nu een ecologische verbindingszone. Deze vormt een belangrijk onderdeel van de verbinding tussen de stuwwal en de Geldersche Poort.

Ook langs de Kouwedijk is een brede natuurvriendelijke zone aangelegd als onderdeel van de ecologische verbinding, met een sloot met verbrede oevers, een riet- en ruigtezone en in de toekomst wellicht wilgenstruweel. De strook ten westen van de Querdamm wordt ook als ecologische verbinding gezien tussen het Wylerbergmeer en de Ooijse Graaf. De twee lijnen vormen de noord-zuid verbindingen tussen de stabiele natuur van de stuwwal en de dynamische natuur in de uiterwaarden.

Ook tussen de Ooijse Graaf en het gebied van de Groenlanden/Bisonbaai, langs de noordrand van het dorp Ooi is een ecologische verbinding voorzien. Op deze manier ontstaat een robuust ecologisch netwerk tussen bijzondere natuurgebieden.

Naast ecologische verbindingen op groter schaalniveau kunnen ook ecologische verbanden op perceelsniveau van groot belang zijn. De afwisseling tussen boerenland en stroken daartussen met andere begroeiingen zijn van belang voor een netwerk op verschillende schaalniveaus.

Voorbeelden zijn wandelstroken met bloemdragende planten, ruigtestroken langs percelen of ingezaaide akkerranden. Struwelen en opgaande bomen langs percelen (lijnvormige elementen) kunnen daarnaast ook een van grote ecologische waarde zijn op perceelsniveau. Het behoud en versterken van (nieuwe) landschapselementen is dus van groot belang voor de ecologische waarde in het gebied.

Het buitengebied van de gemeenten Groesbeek, Ubbergen, Millingen aan de Rijn, Rijnwaarden en een deel van Lingewaard en Nijmegen, is uitgeroepen tot Nationaal Landschap met als naam De Gelderse Poort. De Gelderse Poort is een groot natuurgebied aan het begin van de Rijndelta. De Gelderse Poort bestaat uit de uiterwaarden waar de natuur van de rivier zich goed kan ontwikkelen, de ingepolderde Rijnstrangen, de agrarische gebieden in het Geldersch Eiland en de Ooijpolder. Karakteristiek zijn de stuwwallen rondom het gebied, met grote overgangen van hoog naar laag en van droog naar nat.

Trekvogels gebruiken de stuwwallen als oriëntatiepunt en vele vogelsoorten gebruiken de Gelderse Poort als pleisterplaats. Veel dieren en planten profiteren van het voedselrijke rivierdal. De rietmoerassen in de oude rivierarmen herbergen belangrijke populaties amfibieën, moeras- en watervogels. Op enkele plaatsen komen ooibossen voor.

Millingerwaard en de Kekerdomse Waard

Bijzonder binnen de Gelderse Poort is de Millingerwaard. Rijk en Provincie realiseren hier een natuurgebied van 800 ha. In de Millingerwaard is natuur ontstaan die nog niet voorkomt in andere delen van het rivierengebied. Voor het beheer van dit landschap worden voor een natuurlijke begrazing Konik paarden en Schotse Gallowayrunderen ingezet. Het natuurgebied is vrij toegankelijk voor bezoekers.

De Kekerdomse Waard beslaat het uiterwaardengebied langs de Waal bij Kekerdom en sluit aan bij de Millingerwaard. Langs de Waal ontstaat een aaneengesloten natuurgebied.

De Kekerdomse Waard wordt ook gezien als recreatiegebied (wandelen en struinen in de natuur).

Oude Waal

Beslaat het uiterwaardengebied langs de Waal bij de Tiengeboden. In dit gebied is in vroegere tijden veel gegraven ten behoeve van de baksteenfabricage, hierdoor is het nu een waterrijk gebied met veel plassen en de Oude Waal zelf met vaak smalle strookjes wilgen bos rondom het water. In de winterperiode vindt hier incidenteel schaatsrecreatie plaats.

de Ooijpolder/Ooijse Graaf

De Ooijpolder omvat zowel binnen- als buitendijks gebied. De Ooijpolder is een landschappelijk open gebied met weinig opgaande begroeiing. Verspreid in het gebied is een aantal kleine bossen en een perceel wilgenhakhout terug te vinden. Dit landschap, gevormd door overstromingen en menselijk ingrijpen, heeft veel natuurpotentie. De Ooijse Graaf is een oude meander van de Waal. In vroegere tijden (eind 16e eeuw) was de Ooijse Graaf de rivier. De Ooijse Graaf speelt een belangrijke rol in het ecologische netwerk binnen de gemeente. De Ooijse Graaf stond vroeger in directe verbinding met de Waal, maar is nu via een duiker door de Kapitteldijk bij de Querdamm aangesloten op het poldersysteem van de Ooijpolder.

stuwwal

De stuwwal vormt eigenlijk één groot met verspreid liggende bebouwde enclaves, natuurgebied. Daarbinnen liggen een aantal plekken die opvallend zijn zoals de Duivelsberg en de Heerlijkheid Beek.

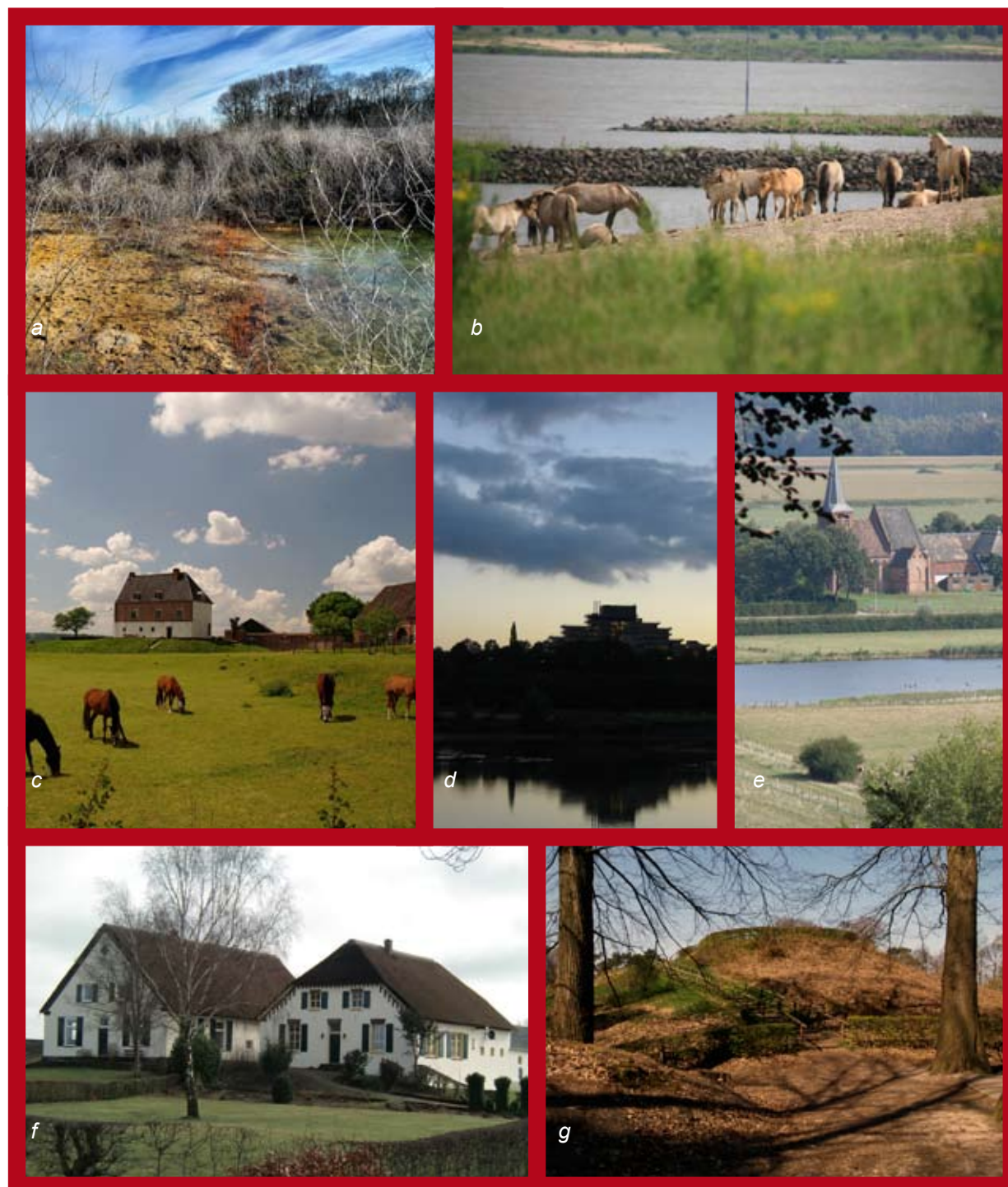
De Duivelsberg ligt net ten zuid-oosten van Beek. Het overgrote deel van de Duivelsberg is begroeid met bos waar holle wegen met grillige beuken doorheen lopen. Grasland en de boomgaarden zorgen vooral voor landschappelijke afwisseling, maar zijn vaak ook belangrijk omdat er veel verschillende plantensoorten gedijen.

Het meest bijzonder zijn de natte graslanden, gevoed door kwelwater. De boomgaarden worden in stand gehouden, omdat het landschappelijk in combinatie met de hoogteverschillen bijzonder fraai is.

De plantengroei onder de fruitbomen is vaak ook bijzonder en het fruit wordt in het najaar door vele vogels en dassen gegeten. Het gehele ensemble heeft dus een grote natuurlijke en ecologische waarde.

De Heerlijkheid Beek is gelegen tussen Berg en Dal, Ubbergen en Beek. Een bijzonder landschap met een grote afwisseling tussen bos, open weilanden of akkerlanden. Hier zijn vanaf de flank van de stuwwal fraaie vergezichten te ontdekken richting het lager gelegen deel van de gemeente. Het gebied is vrij toegankelijk op wegen en paden.

Loodrecht op de helling zijn erosiedalen ontstaan, zoals het Filosofendal. Van het noordwesten naar het zuidoosten loopt een golvende strook akker- en weiland (Elyseese velden). Op deze gronden worden weer rogge, haver en gerst verbouwd zoals dit vroeger gebruikelijk was. De bossen bestaan uit oud gemengd bos, dennenbos, jongere beplantingen van uitheems naaldhout en doorgroeid eikenhakhout.

buitengebied in beeld, a: Millingerwaard, b: begrazing gebied van de Oude Waal, c: de Kasteelse Hof, d: zicht op de stuwwal van Nijmegen (skyline), e: vergezicht vanaf de stuwwal richting de kom (Persingen) f: karakteristieke agrarische bebouwing, g: de Duivelsberg.

1.1.4 agrarische bedrijvigheid

Met name vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw zijn de dorpen uitgebreid en is de infrastructuur daarop aangepast en verbeterd. Het agrarische buitengebied heeft daarvoor moeten inleveren.

De nog overgebleven oudere boerderijen liggen vaak op opgehoogde woonplaatsen (pollen). Deze zijn in het gebied nog wel veel terug te vinden. Die oude hoger gelegen boerderijen vormen de identiteitdragers van het agrarisch gebied. Verspreid over het gebied komen in de gemeente nu nog 65 agrarische bedrijven voor, waarvan circa 46 veehouderijbedrijven. Agrariërs zijn een van de belangrijkste gebruikers van het landschap en bepalen voor een groot deel de identiteit van dit landschap. De agrarische bedrijven bevinden zich met name op de oeverwal en aan de rand van het komgebied. Tot op heden zijn er relatief weinig bedrijven die hun agrarische bedrijfsvoering verbreden, bijvoorbeeld door verkoop van streekproducten of recreatie.

de zorgboerderij

1.2 cultuurhistorie en archeologie

1.2.1 algemeen

De basis voor het huidige landschap is gelegd in de tijd dat de grote rivieren nog onbedijkte en woeste waterlopen waren. Deze toen meanderende rivieren zetten in en nabij de rivierbedding grof materiaal af. Hier ontstonden de hoger gelegen stroomruggen. Op deze hoger gelegen stroomruggen met een zeer vruchtbare bodem zijn de eerste nederzettingen ontstaan. Dorpen als het oude Ooij, Leuth en Kekerdome zijn voorbeelden hiervan. De stroomrug, met oeverwallen en rivierduinen, was vanwege de hoge ligging als woonplaats zeer in trek, ondanks de steeds veranderende rivierloop. Recente vondsten op het bedrijventerrein te Leuth-Oost bewijzen weer dat er al bewoning was in de Steentijd en IJzertijd. Door het nog ontbreken van dijken overstroomde bij hoge waterstanden het achterland waar fijnere kleideeltjes bezonken (de huidige komgebieden). De aanleg van dijken in de 12e eeuw heeft dit proces uiteindelijk gestopt. Door het aanleggen van dijken kwam de ontwikkeling van dorpen verder op gang. Tevens maakten de dijken verkeer tussen de dorpen mogelijk. De tracés van de dijken ondergingen, vanwege dijkdoorbraken, vaak nog wijzigingen. Daardoor ontstonden binnen- en buitendijkse wielen en kolken. Binnendijks leidde dit tot een afwisselend beeld met o.a. boomgaarden en een kleinschalig landschap. Aan Kerkdijk is nog een aantal kolken als fraaie voorbeelden hiervan terug te vinden. De weg en de huidige dijk slingeren dan om deze, vaak geïsoleerde, waterplassen heen. Buitendijks ontstond het open uiterwaardenlandschap met waterplassen. De baksteenindustrie en de daarmee gepaard gaande ontkleingswerkzaamheden hebben hier grote invloed gehad op het landschap. Naast wielen is er ook een groot aantal tichelgaten, ontstaan door kleiwinning. Grondstofwinning, natuurontwikkeling en het bergen van water maken deze uiterwaarden nu tot een bijzonder geheel en tegenwoordig gekenmerkt door een schat aan natuurwaarden. Helaas zijn in de afgelopen twee eeuwen bij bouw- en ontkleingswerkzaamheden en bij aanleg van wegen veel sporen uit het verleden verdwenen.

Op de Duivelsberg zijn restanten van twee middeleeuwse mottes bewaard gebleven. In de polder zijn het vooral de overgebleven pollen in Wercheren, Leuth en Ooij en het rivierduin bij Persingen die cultuurhistorische waarde bezitten. Een pol is een kunstmatig opgeworpen heuvel, om bij hoogwater een droge plek te bieden. Een aantal van deze plaatsen is beschermd vanuit het Rijk. Beek en Ubbergen liggen aan de voet van de stuwwal, waar vooral op Nijmeegs grondgebied rijke archeologische vondsten (Kops Plateau, Hengstdal) zijn gedaan.

Ook de kenmerkende oost-westoriëntatie van het landschap en de opeenvolging van verschillende landschapstypen op een korte afstand is nog duidelijk herkenbaar en cultuurhistorisch waardevol. De Waal, de uiterwaarden, het kleinschalige oeverwallenlandschap, het open komgebied en de beboste flanken van de stuwwal vormen nog steeds een bijzonder ensemble.

1.2.2 cultuurhistorische objecten: kerken

De kerkbouw kent een lange geschiedenis. Kerken zijn vaak beeldbepalende en bijzondere objecten. Veel kerkgebouwen zijn daarom ook als monument aangewezen. Ook in Ubbergen is een aantal van dit soort bijzondere objecten terug te vinden.

de kerken van Beek

Op de Kerkberg in Beek zijn twee kerken: de 19e eeuwse RK Bartholomaeuskerk en de middeleeuwse hervormde kerk met begraafplaats.

het van oorsprong Witte kerkje van Ubbergen

Het Middeleeuwse witte kerkje ligt aan de voet van de heuvelrug in Ubbergen met de begraafplaats rondom.

de buitendijkse kerk van Kekerdome

De uit de 9e eeuw stammende Laurentius kerk in Kekerdome ligt op een terp, maar vanwege de buitendijkse ligging is gevaar voor hoogwater aanwezig.

kerkje in Persingen

de Ooijse kerken

Ook in Ooij zijn twee kerken aanwezig, de 19e eeuwse RK kerk aan de Kerkdijk en de middeleeuwse dorpskerk, die halfweg de 19e eeuw verbouwd is tot domineeswoning en nu de functie van woonhuis heeft.

de kerken van Persingen en Leuth

In het kleine buurtschap Persingen is één kerk aanwezig. De kerk werkt als een blikvanger in het open middengebied (vorige pagina). De rooms-katholieke kerk van Leuth dateert uit 1936 en is gebouwd ter vervanging van de oude kerk. Na forse oorlogsschade vanuit de Tweede Wereldoorlog is de kerk daarna weer hersteld.

1.2.3 cultuurhistorische objecten: kastelen

In de gemeente Ubbergen stonden vanaf de Middeleeuwen tot aan de Franse Revolutie vele adellijke huizen, kastelen en burchten. Op ondermeer de flanken van de stuwwal is nog veel van deze rijkdom te zien. Door verwoesting en waterrampen is echter ook veel verloren gegaan.

burcht Mergelpe

Op de Duivelsberg in Berg en Dal liggen nog resten van de burcht Mergelpe. De resten van de wallen zijn nog zichtbaar en vanaf de mottes (kasteelbergen) is een fraai uitzicht over het landschap aanwezig. Mottes zijn opgeworpen tussen 1000 en 1300.

relicten in het landschap van Huis te Persingen

Huis te Persingen

In 1407 kwam Persingen in het bezit van het geslacht van Apelteren. Het slot had als doel de weg naar Nijmegen door de Ooij en de vaarroute door Het Meertje onder controle te houden. Van het huis zijn nog resten terug te vinden in het landschap, net ten zuiden van het buurtschap. Kleine verhogingen in het landschap verraden iets van de vroegere historie en bebouwing.

Huis Spaldrop

Achter de huidige hoeve 'Spaldrop' aan de Botsestraat 29 in Kekerdome ligt het voormalige voorburchterrein van het adellijk Huis Spaldrop, een middeleeuws kasteel dat reeds in de 15e eeuw in de boeken voorkomt.

Kasteel Ooij

In Ooij, ten zuidoosten van het protestantse kerkje zijn nog de resten aanwezig van Kasteel Ooij. Vermoedelijk heeft dit kasteel al in het jaar 1080 bestaan. Tegenwoordig zijn alleen nog resten van delen van de voorburch van het Kasteelse Hof zichtbaar. Dit zijn gedeelten van de voorburch met het gehalveerde knechtenhuis, het tot boerderij verbouwde stalgebouw en een duiventorentje met aansluitende muren. Het bestaande gedeelte van de voorburch ligt ten opzichte van het omringende landschap op een hoger gelegen terrein. In 1950 werd o.a. het torentje gerestaureerd.

Kasteel en Huis Ubbergen

Iets ten noordoosten van de huidige villa Rozendal aan de Rijksstraatweg 33 in Ubbergen stond het Huis Ubbergen, dat in 1712 werd gebouwd op de plek van de middeleeuwse kasteelruïne. In 1868 werd het huis gesloopt en werden de terreinen verkaveld.

Kasteel De Kleverburg

Het Erlecoms kasteel 'De Kleverburg' dat in de uiterwaarden stond was een onversterkt huis zonder voorburcht. Het hele complex werd in de tweede helft van de 18e eeuw door de Waal verwoest.

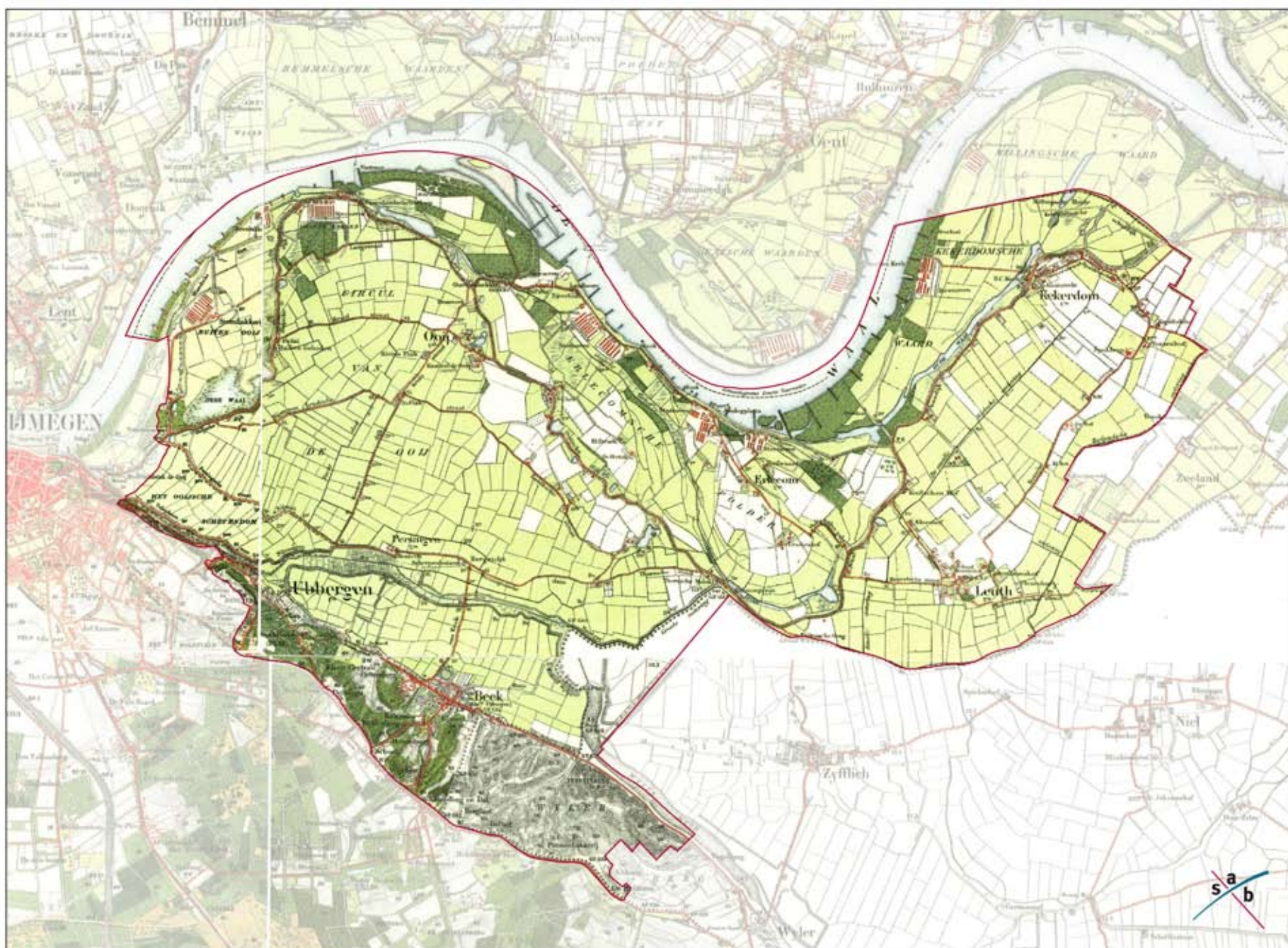
1.2.4 cultuurhistorische objecten:

cultuurhistorisch waardevolle steenfabrieken

In het rivierengebied en zeker ook in Ubbergen vormen steenfabrieken en de bijbehorende terreinen cultuurhistorische identiteitsdragers, die kenmerkend zijn voor de geschiedenis van de baksteenindustrie in de uiterwaarden. Deze industrie kwam tot bloei in de 19e en 20e eeuw. De volop aanwezige klei in de Ooij- en Erlecomse polder en de Kekerdome Waard bleek uitstekend geschikt te zijn voor de stenenfabricage. Een vroeg voorbeeld van de steenfabricage is de veldoven, waarvan nog een restant aanwezig is aan de Ooijsebandijk, later gevolgd door de zogenaamde vlam- en ringovens. Dit zijn de zo karakteristieke steenfabrieken met de pannendaken en de herkenbare hoge schoorstenen, die als herkenningspunten in het landschap fungeren. De gemeente kende een achttal steenfabrieken tot aan de sanering daarvan in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw, samen goed voor honderden arbeidsplaatsen. Vanaf de jaren vijftig worden de gebakken stenen minder per schip en steeds meer over de weg vervoerd. Nu is alleen nog de steenfabriek in Erlecom in productie. De overzetveren over de Waal ten behoeve van de steenfabrieksarbeider, van de overzijde van de Waal, zijn als gevolg van het doven van de steenovens opgeheven. Vroegere overzetveren waren: Gendt-Ooy (de Beijer); Hulhuizen-Kekerdome, (Cornelissen) en Groenlanden-Bemmel (Looijsschelder). In het hoogseizoen worden tegenwoordig recreanten weer 'overgezet' tussen Kekerdome en Hulhuizen met de veerboot de Halve Maan.

relicten van de steenfabriek op het Reomie-terrein

Aan de Waal lagen vele steenfabrieken. Op deze topografische kaart van 1903 is een groot van deze fabrieken terug te vinden. In Kekerdom: N.V. Kekerdom en Klaverland. In Erlecom: N.V. Erlecom (tot in de jaren vijftig met twee ovens), Bouwkamp I, Bouwkamp II en De Ooy. In Ooij: v/h Robert Janssen en buitendijks De Vlietberg.

cultuurhistorische objecten in Ubbergen, a: arbeiderswoningen Erlecom, b: arbeiderswoningen Tien Geboden, c: Spindelschuif tbv vroegere waterregulering, d: historische boerderij Plezenburg Leuth, k: stoomzuivelfabriek De Duffelt, l: schoorsteen Vlietberg, m: veldoven bij Groenlanden, n: kerk(plein) Beek, o: kerk in Persingen, p: kerk in Ooij, q: kerk in Leuth, r: witte kerkje in Ubbergen.

e: hoogwater bij kerk in Kekerdom, f: villa De Wychert in Berg en Dal, g: steenfabriek De Beijer, h: locatie landhoofd IJssellinie, i: Kerk Kekerdom (buitendijks), j: Molen De Duffelt

het Meertje

De voormalige fabrieksterreinen, grote complexen vanwege de vele droogrekken, hebben een andere functie gekregen. Zo is het terrein van Robert Jansen in Ooij na aankoop door Staatsbosbeheer ontwikkeld tot een natuurgebied. Via een wildrooster op de Ooijsebandijk is het binnen- en buitendijs gelegen natuurgebied met elkaar verbonden. De grote grazers uit de natuurgebieden kunnen hier nu een veilige oversteek maken. Binnen- en buitendijs is met elkaar verbonden. Met de komst van de steenfabrieken, werden ook arbeiderswoningen gebouwd voor de steenfabriekarbeiders. Deze werden als huizengroepen aan de dijk gebouwd. Bekend in dit verband zijn onder meer de Tiengeboden aan de Hezelstraat, de Groenlanden aan de Ooysebandijk, de Klaverenburg aan de Erlecomseweg en Klaverland in Kekerdom.

1.2.5 cultuurhistorische objecten: Thornsche molen

Het kunstwerk op de plek van de vroegere Thornsche molen herinnert nog aan de bewogen geschiedenis die de molen heeft gekend. Eeuwenlang heeft de Thornsche Molen het landschap gedomineerd en vormde een markant herkenningspunt in het weidse landschap van Ooijpolder en Duffelt. De Thornsche Molen was een unieke kokerkorenmolen en stond in de buurtschap Wercheren, gelegen op de landsgrens met het toenmalige Koninkrijk Pruisen. Na hevige strijd tegen water is de Thornsche Molen tijdens de Tweede Wereldoorlog geheel verwoest. Na oorlogse wederopbouw bleek niet haalbaar.

Het is aannemelijk dat ten tijde van de Romeinen op deze locatie al een toren heeft gestaan. Zeker is echter dat de molen al in de 15e eeuw hier heeft gestaan. Ook zeker is dat in diezelfde periode sprake was van een verdedigingswerk. In 1466 wordt dit verdedigingswerk voor de tweede maal platgebrand. Een daarna op dezelfde plaats opgericht stenen bouwwerk, wordt in 1526 gesloopt wanneer de rivier van loop verandert. Allen het kunstwerk op de plek van de vroegere molen herinnert nu nog aan het verleden.

1.2.6 cultuurhistorische objecten: water

De Ooijpolder heeft een haat/liefde verhouding met de Waal. Zonder de rivier zou de polder helemaal niet bestaan, want juist door de regelmatige overstromingen zijn er grote pakketten bruikbaar zand en vruchtbare klei neergelegd. Maar tegelijkertijd is de rivier ook de grootste vijand. In de vele eeuwen strijd tegen het water hebben honderden mensen het leven gelaten en zijn hele dorpen weggespoeld. De littekens uit het verleden en dan met name de diverse dijkdoorbraken, zijn nog overal in het landschap terug vinden in de vorm van kolken, wielen en waaien. Vooral in de 19e eeuw hebben diverse dijkdoorbraken plaatsgevonden waarbij Persingen door het verlies van een groot aantal huizen een klein buurtschap werd. Bewoning van de Ooijpolder kon dan ook alleen op de hooggelegen plaatsen. De polder zelf werd gebruikt als hooi- en grasland dat iedere winter door het binnenlaten van Waalwater onder water werden gezet.

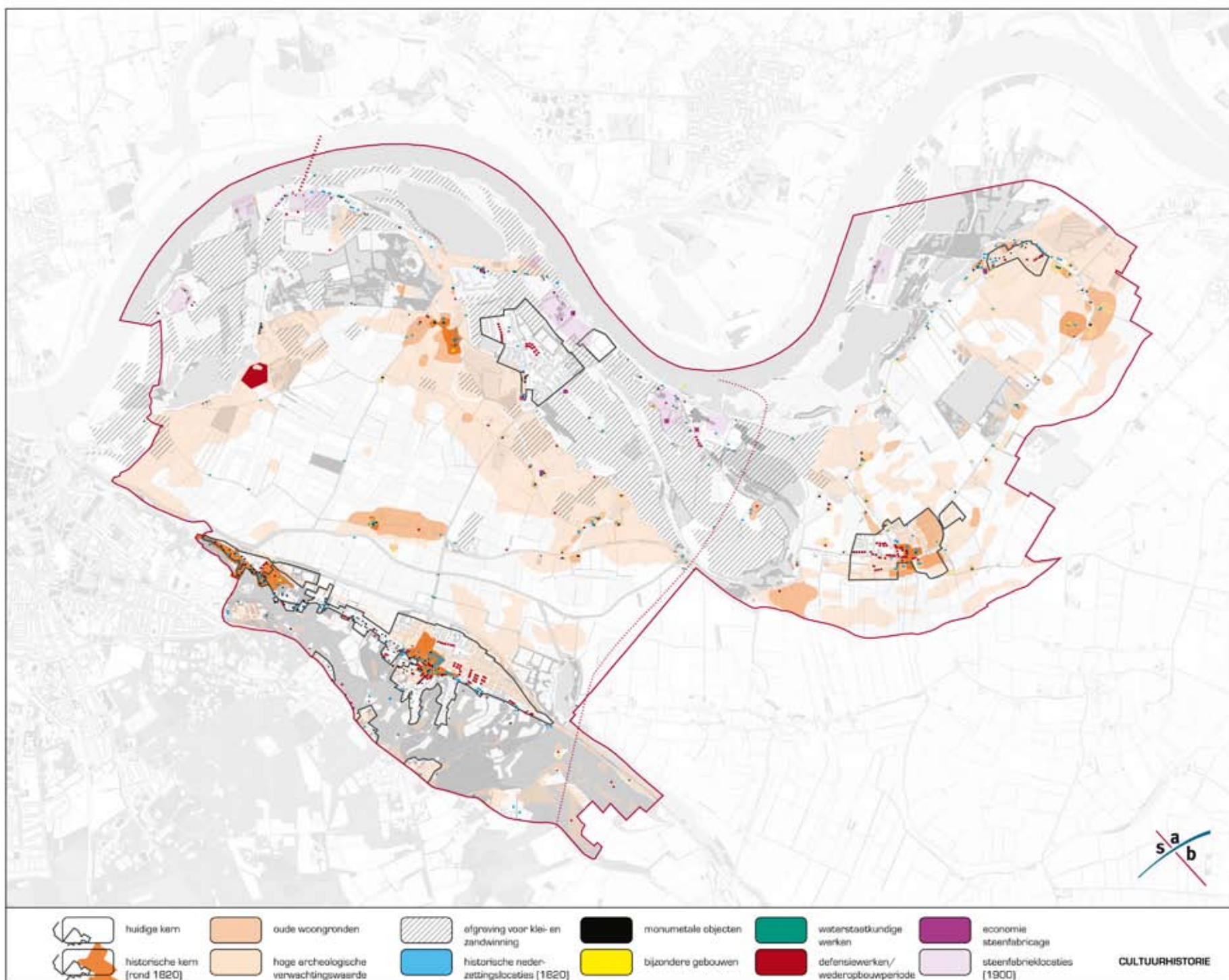
Hierdoor kon de rivier een vruchtbaar laagje slib neerleggen en gaf het water tegendruk op de dijken, waardoor doorbraak minder snel plaatsvond. Deze situatie duurde tot 1933. In dat jaar werd het Hollandsch-Duitsch gemaal aangelegd en vond de afwatering van het achterliggend gebied plaats via het Meertje.

In Ubbergen zijn door de stenenfabricage diverse relictten nagelaten in het landschap. De vele tichelgaten (kleiputten voor het winnen van grondstof) vormen samen met de kolken fraaie afwisseling in het agrarische landschap en herbergen een eigen biotoop. Deze kleinschalige en geïsoleerde wateren bezitten vaak bijzondere natuur- en landschapswaarden. De kolken vormen restanten van de eeuwenoude strijd tegen het water.

Het dorp Beek dankt de naam aan de vele beken die vroeger van de stuwwal stroomden. Het water uit de beken werd onder andere gebruikt voor het aandrijven van molens. Daarnaast werd het heldere water gebruikt voor wasserijen en blekerijen. In Beek was vroeger water in de vorm van een gracht aanwezig waar de heren Van Randwijk van plan waren een kasteel te bouwen dat er nooit kwam. Delen van de gracht zijn ook nog herkenbaar.

1.2.7 cultuurhistorische objecten: IJssellinie

In Ubbergen is nog een stukje militaire geschiedenis af te lezen van na WO.II. Ter hoogte van Groenlanden zijn aan de dijk nog sporen terug te vinden van de IJssellinie. Een verdedigingslinie in NATO-verband tegen de Russen uit de Koude Oorlog (1950-1963). Men wilde Oost-Nederland onder water zetten (Waal, Rijn en IJssel) om de vijand te kunnen vertragen. In 1968 werd de IJssellinie definitief opgeheven. Het gebied bij de Groenlanden vormde hier een onderdeel van. Hier zijn nog restanten terug te vinden van dit voormalige defensiewerk, zoals de commandobunker aan de Ooijsebandijk. Gedurende de Koude Oorlog is hier een verdedigingsobject gebouwd als afweer tegen een mogelijke Russische inval. Een grote stuw kon via lieren de Waal op gedreven worden en vastgelegd tussen de landhoofden bij de Groenlanden en aan de overzijde van de Waal. Zo ontstond een waterkering waardoor het gebied ten oosten van de stuw geïnnundeerd kon worden met water uit de Waal.

kenmerkende, verhoogde ligging boerderij Het Plak

1.2.8 cultuurhistorische objecten : boerderijen

Naast de kerken, kastelen en steenfabrieken vormen ook de agrarische bedrijven een belangrijk onderdeel van de cultuurhistorische waarde van het gebied. Oudere boerderijen, van vóór 1800 op 'pollen', vormen bijzonder objecten in het landschap. Een pol ook wel terp genoemd, is een opgehoogde 'woonplaats' die als bescherming diende tegen het hoge water. Water dat de polder in vroegere tijden een paar keer per jaar deed volstromen na een dijkdoorbraak. Verspreid op de oeverwal liggen veel van deze pollen. De Plak en de Pol zijn fraaie voorbeelden van.

1.2.9 historie van de kernen

Beek en Ubbergen

De dorpen Beek en Ubbergen hebben een rijke geschiedenis die teruggaat tot de komst van Batavieren en Romeinen. In de 19e en 20e eeuw lieten veel welgestelden uit Nijmegen, vanwege de romantische ligging, hun kapitale villa's en landhuizen in Ubbergen bouwen. Statige gebouwen op de flanken van de stuwwal, ze bepalen nog steeds het beeld alhier.

Het dorp Beek dankt, zoals gezegd, de naam aan de talrijke bronnen die in de heuvelrug ontspringen. Door de aanwezigheid van dit kristalheldere water ontstond hier een florerende wasindustrie.

Rond 1900 telde het dorp meer dan 80 wasserijen. Er werd gewassen voor de beter gesitueerden in Nijmegen en voor de bewoners van de villa's aan de Rijksstraatweg. De Rijksstraatweg vormt historisch gezien een belangrijke drager van beide dorpen. Het is een eeuwenoude verbindingsweg tussen Nijmegen en Kleve (D), welke al door de Romein gebruikt werd. Overblijfselen van de wasindustrie zijn de witte wasboerderijtjes alsmede twee spoelputten. Het heldere bronwater, de rust en de schone lucht trokken ook veel toeristen van heinde en ver aan om in Beek de gezondheid op peil te brengen en nieuwe energie op te doen.

Ooij

Ooij is gelegen in een polderlandschap dat door de eeuwen hen door de woeste rivier is gevormd. In de Middeleeuwen was Kasteel Ooy het middelpunt van de Heerlijkheid Ooij (oud Ooij). Hiervan zijn tegenwoordig nog delen van de voorburch met de helft van het knechtenhuis, het stalgebouw en een duiventoren terug te vinden. De restanten van kasteel 'Ooy' laten de rijke historie van Ooij zien. Hier zetelden ooit de Heren van Ooij, het bestuurlijke centrum van de gelijknamige heerlijkheid. Het gerestaureerde Knechtenhuis en poortgebouw stralen nog veel uit van de vroegere allure. Het befaamde huiskamercafé Oortjesheken is een bezienswaardigheid, een trekker. In de buurtschappen Groenlanden en Tiengeboden staan karakteristieke dijkwoningen, als herinnering aan de vroegere steenfabricage. Het buurtschap Wercheren beschikt over fraaie oude boerderijen op pollen. Het huidige dorp Ooij is later ontstaan, zie ook 1.3.3 van deze bijlage.

Leuth en Erlecom

Leuth is een klein dorp dat al in het jaar 891 onder de naam Lotde in de registers genoemd werd. Leuth is van oorsprong een agrarisch dorp en aan de uitvalswegen van Leuth is nog een aantal zeer oude boerderijen te zien. Deze markeren de entrees van het dorp. Leuth ontstond op een zandopduiking in een landschap dat onder invloed stond van de Waal. Het water, de Waal en de Duitse Wetering hebben dan ook een belangrijke rol gespeeld in Leuth en omgeving. De vele tichelgaten, die rondom Leuth te vinden zijn maken daar ook onderdeel van uit en waren belangrijk voor de baksteenindustrie.

Eveneens belangrijk in de historie van Leuth is de voormalige zuivelfabriek, die in vroegere tijden grote bedrijvigheid vertoonde. Aan de Steenheuvelsestraat staat de in 1911 gebouwde voormalige Coöperatieve Stoomzuivelfabriek De Duffelt en vormt de westelijke entree van het dorp. De hoge schoorsteen vormt, samen met de toren van de Remigiuskerk uit 1936, de skyline van Leuth en historische objecten in het dorp van voor de oorlog. Leuth is namelijk in de oorlog bijna geheel verwoest. De bebouwing van het dorp is daardoor ook nog betrekkelijk jong.

Buurtschap Erlecom heeft geen kerk, maar wel de laatst in bedrijf zijnde steenfabriek. Bij de entree naar dit buurtschap vanaf de dijk is nog een aantal kenmerkende en oude arbeidershuisjes, die bij de steenfabriek hoorden, terug te vinden.

Kekerdom

Kekerdom heeft van oorsprong een agrarische structuur en was bijna geheel zelfvoorzienend. Kenmerkend is de buitendijkse Sint Laurentius kerk, die tijdens hoog water alleen per boot te bereiken was. Belangrijk was ook hier de zuivelindustrie. In Kekerdom waren tussen 1902 en 1942 drie fabrieken aanwezig. Aan de Botsestraat staat de voormalige Coöperatieve Kaasfabriek Onder Ons 1903.

Daarnaast is ook de graanmolen 'De Duffelt' een bijzonder historisch object en vormt een markant punt net buiten het dorp. Deze zogenaamde belt-molen is gebouwd in 1870.

Berg en Dal

Berg en Dal is gebouwd op de flanken van de stuwwal temidden van het bos. Markant in Berg en Dal is het historische gebouw De Wijchert, een villa die dateert uit 1907 aan de Oude Kleefsebaan 119. Het dorp kwam in trek bij toeristen in de tweede helft van de 19e eeuw. In 1869 werd het bekende hotel Groot Berg en Dal gebouwd en in 1971 werd het weer gesloopt. Nu staat hier het gelijknamig appartementencomplex. Berg en Dal werd in 1891 aangesloten op de Nijmeegse stoomtram. In de directe omgeving werden in die tijd veel villa's gebouwd, waaronder huis Stollenberg waarvan nog slechts het koetshuis bewaard is gebleven. Een andere kenmerkende villa is Huys te Schengen. Enkele villa's zijn opgetrokken in chaletstijl. In sommige villa's vestigden zich kloostergemeenschappen, bijvoorbeeld in Huyse de Uleput, Huis Herwarden, en De Kitselenberg.

Persingen

Persingen wordt gezien als kleinste 'dorp' van Nederland, met 110 inwoners en 34 woningen. In het verleden is Persingen groter geweest, maar het 'dorp' was kwetsbaar voor overstromingen en in 1809 werd het vrijwel geheel verwoest door het water van de Waal. Het huidige buurtschap Persingen (inclusief Wercheren) is overgebleven vanwege de hogere ligging op een rivierduin.

1.3 wonen, werken en voorzieningen (incl. welzijn en zorg)

1.3.1 algemeen

De gemeente telt momenteel 9.331 inwoners en heeft een relatief oude bevolkingsopbouw. De gemiddelde leeftijd van de inwoners ligt boven de 40 jaar. Leuth is het 'jongste' dorp met een gemiddelde leeftijd van 40,1 jaar, terwijl de gemiddelde leeftijd in Berg en Dal (ged.) 61,5 bedraagt.

De gemeente telt zes dorpen en twee buurtschappen: drie relatief grote dorpen (Beek, Ooij en Leuth) en drie kleinere dorpen (Kekerdom, Ubbergen, Berg en Dal) en twee buurtschappen (Erlcom en Persingen). Daarnaast telt de gemeente nog een aantal hele kleine buurtschappen zoals: Tiengeboden, Groenlanden en Wercheren.

Wonen is met name geconcentreerd in de kernen. Toekomstige woningbouw zal waar mogelijk op inbreidingslocaties worden ontwikkeld. Aan de zuidrand van Leuth is nog een relatief grote woningbouwopgave gepland met een mogelijke verplaatsing van de sportvelden als afronding van de bebouwing en concentratie van voorzieningen.

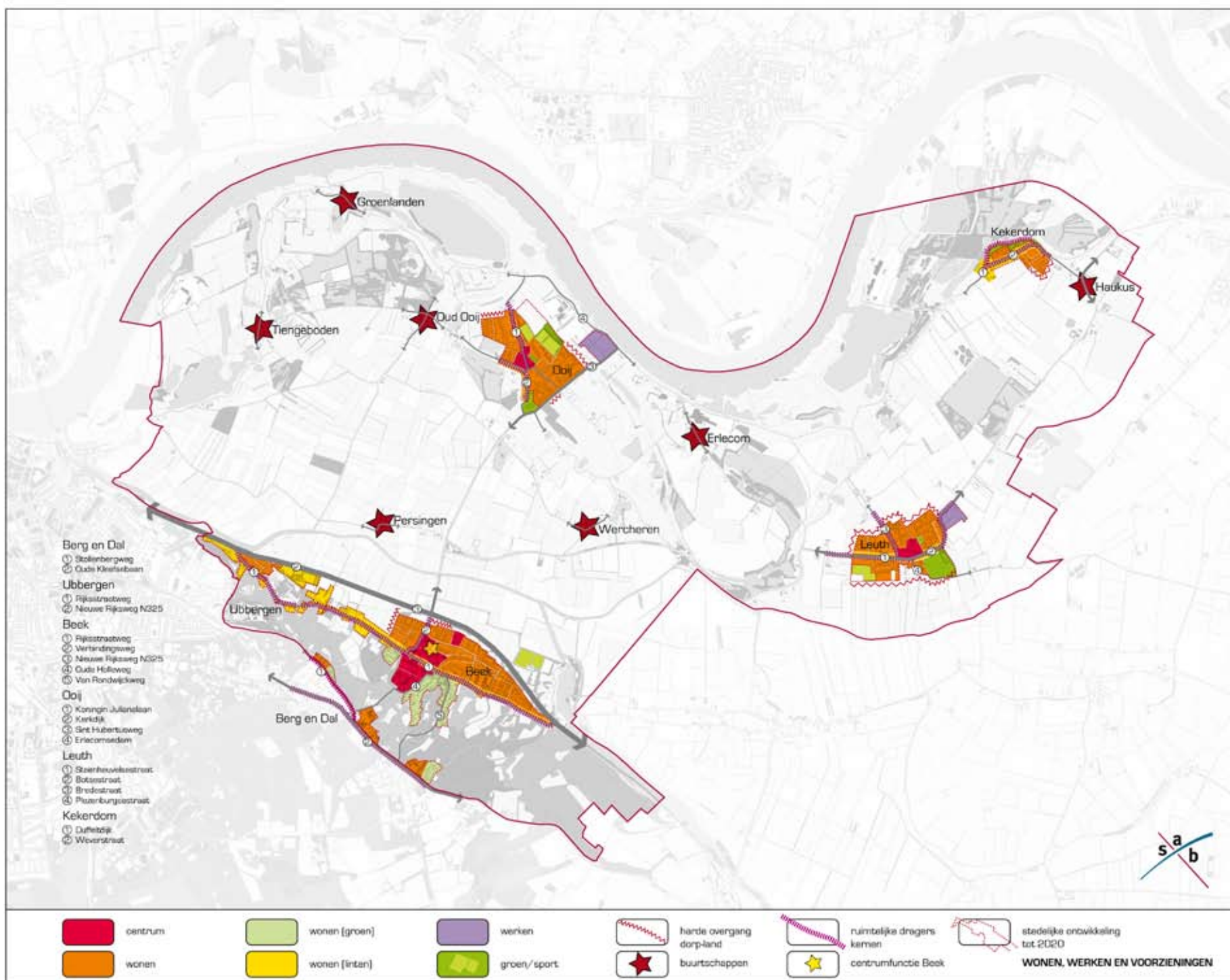
Ook aan de noordrand van Ooij is voorzien in een afronding van de bebouwing door de verplaatsing van de sportvelden en de bebouwing van een aantal nieuwe woningen op de voormalige sportvelden van SVO.

Verder hebben de dorpen Leuth en Ooij een bedrijventerrein, genaamd de Lieskes Wengs in Leuth en De Bouwkamp in Ooij. Deze lokale bedrijventerreinen zijn van belang voor het behoud en ontwikkeling van de eigen werkgelegenheid. Bedrijvigheid uit de gehele gemeente wordt zoveel mogelijk geconcentreerd op deze twee locaties.

Beek wordt aangemerkt als centrumdorp van de gemeente en voorziet in een samenhangend voorzieningenaanbod van wonen, welzijn en zorg.

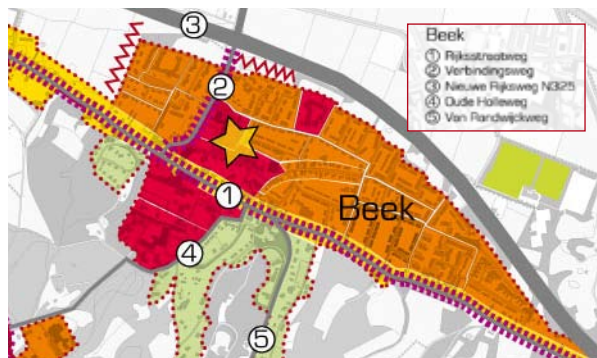
bedrijvigheid in Leuth, bedrijventerrein Lieskes Wengs

1.3.2 Beek

structuur

De ruimtelijke structuur van Beek (circa 3.550 inwoners) wordt gekenmerkt door twee hoofdstructuren. De Rijksweg samen met de Verbindingsweg vormen deze dragers. Het dorp is gelegen op de flank van stuwwal. Parallel daaraan loopt de hoofdstructuur van het dorp. De heldere afstromende beken vanaf de stuwwal boden in het verleden de gelegenheid tot vestigen van wasserijen en blekerijen. Daarna volgden talrijke villa's in het groen van de stuwwal aan de Rijksweg. De Rijksweg kreeg bijna een voornaam karakter. Deze bebouwing vormt nu nog steeds het ruimtelijk beeld van het dorp. Na de Tweede Wereldoorlog werd Beek uitgebreid tot aan de nieuwe Rijksweg (N325). Door de aanleg van de N325 werd de Verbindingsweg de belangrijkste toegang tot het dorp en daarmee ook een drager in de ruimtelijke structuur.

voorzieningen

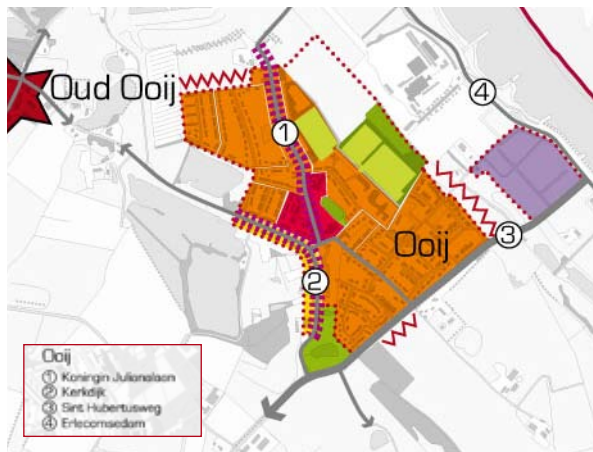
Beek heeft als centrumdorp van de gemeente Ubbergen een belangrijke voorzieningenfunctie. Het centrum ligt tussen de Waterstraat en de Rijksweg en heeft een bijna stedelijke allure. Het totale aanbod van voorzieningen is een goede samenhangende mix tussen de winkels en horeca in het centrum, welzijn en zorg in het Kulturhus en 't Höfke en een concentratie van sportvoorzieningen aan de Alde Weteringsweg. Ook beschikt Beek over een nieuwe basisschool. Verpleeghuis Kaloroma is een regionale zorgvoorziening voor onder meer doof-blinden.

1.3.3 Ooij

structuur

Ondanks de ligging nabij de Waal en Erlecomsedam (dijk) heeft Ooij, met circa 2.300 inwoners, geen directe relatie met de huidige rivier. De Kerkdijk diende in het verleden als waterkering voor Ooij. Door veranderingen in de loop van de Waal is de rivier verder van het dorp af komen te liggen. De Kerkdijk vormt echter nog steeds een van de belangrijkste structuurdragers van Ooij. Aan deze voormalige rivierdijk is het hart van het dorp namelijk ontstaan. Een clustering van bebouwing aan de voormalige dijk. Daarnaast vormt de Koningin Julianalaan de andere belangrijke structuur drager van het dorp. Het Reiner van Ooiplein met voorzieningen vormt daarin een belangrijk onderdeel.

Door de aanleg van de Sint Hubertusweg, die een directe verbinding met Beek vormt, is de verdere ontwikkeling van het dorp bepaald. Ontwikkelingen en uitbreidingen vinden uitsluitend ten westen van de Sint Hubertusweg plaats. Het bedrijventerrein de Bouwkamp en het Reomieterrein, een voormalige steenfabriek, vormen de schakel tussen het dorp en de rivier.

Oud Ooij ligt meer westelijk aan de Kerkdijk en Hezelstraat. Hier liggen oude boerderijen op pollen, naast de restanten van het kasteel van Ooij en een voormalige kerk die is verbouwd tot woning.

voorzieningen

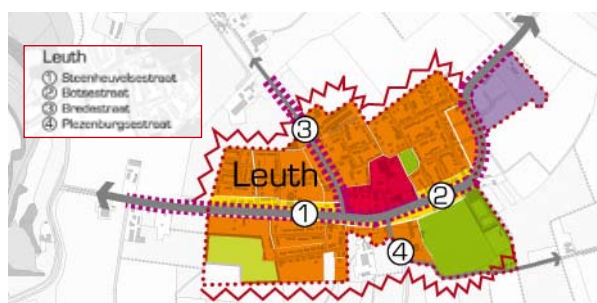
Ooij beschikt over een aantal winkelfaciliteiten en horecagelegenheden aan het Reiner van Ooiplein. In de directe nabijheid zijn ook het dorps huis de Sprong en de basisschool annex peuterspeelzaal gelegen. Tevens is er een fitnesscentrum. Aan de noord-zijde liggen de sportvoorzieningen. In 2008-2009 zijn de voetbalvelden iets ten noorden verplaatst en is tevens een nieuw sportcomplex gerealiseerd. Het bedrijventerrein de Bouwkamp is een van de twee bedrijventerreinen in de gemeente. Verhuizing van bedrijven naar deze terreinen wordt gestimuleerd door de gemeente. Een bushalte ligt centraal in Ooij nabij dorps huis.

1.3.4 Leuth

structuur

Het woondorp Leuth (circa 1.775 inwoners) kent nu twee ruimtelijke hoofdstructuur dragers. Deze worden bepaald door bebouwing langs de Steenheuvelsestraat/Botsestraat en de Bredestraat. Het dorp is ontstaan op een hoger gelegen oeverwal. Daardoor vormen de vroegere uitvalswegen een soort spinnenwebstructuur en komen uit op het Kerkplein. Van deze oude structuur is alleen het oude wegenpatroon nog zichtbaar. Tot deze structuur behoren de Botsestraat, Plezenburgsestraat, de Steenheuvelsestraat en de Bredestraat. Straten die nu mede de ruimtelijke structuur bepalen. Alleen de Plezenburgsestraat vormt niet echt een drager meer zoals dat vroeger het geval was. De vroegere uitvalswegen zijn nog herkenbaar, doordat ze gemarkeerd worden door een aantal kapitale boerderijen zoals de Dijkhoeve, Elzenhof, Plezenburg en de Mariahoeve. Deze boerderijen geven de entrees naar het dorp vorm en verwijzen naar het agrarische verleden. Verder is de bebouwing in het dorp vrij jong. Het dorp is geheel verwoest in de oorlog. Het dorp is sterk uitgebreid ten noorden van de Steenheuvelsestraat/Botsestraat. Vanaf deze ruimtelijke drager is in zuidelijke richting nog een aantal fraaie doorzichten naar het achterland te ontdekken.

Verder wordt het dorp gemarkeerd door de toren van de R.K. Remigiuskkerk in het oosten en de schoorsteen van de voormalige Stoomzuivelfabriek De Duffelt in het westen. Toekomstige uitbreidingen worden in zuidelijke richting voorgesteld, ten zuiden van de Steenheuvelsestraat/Botsestraat. Deze straten hebben een doorgaand karakter en vormen de verbinding tussen Millingen en Nijmegen (N840). De leefbaarheid van het dorp staat hierdoor onder druk.

voorzieningen

De voorzieningen in het centrum van Leuth zijn recentelijk vernieuwd door de bouw van enkele winkels, een gezondheidscentrum in combinatie met woningen en de herinrichting van het kerkplein. Naast een supermarkt, een garagebedrijf en een bank zijn er momenteel geen winkels in Leuth. Echter vers fruit uit de omliggende boomgaarden en zuivel kan rechtstreeks bij de boer gekocht worden. Leuth heeft een eigen basisschool, een peuterspeelzaal en een kinderdagverblijf. De verenigingsgebouwen van de Vriendenkring en muziekvereniging DES hebben een belangrijke functie voor het behoud van de sociale samenhang in het dorp.

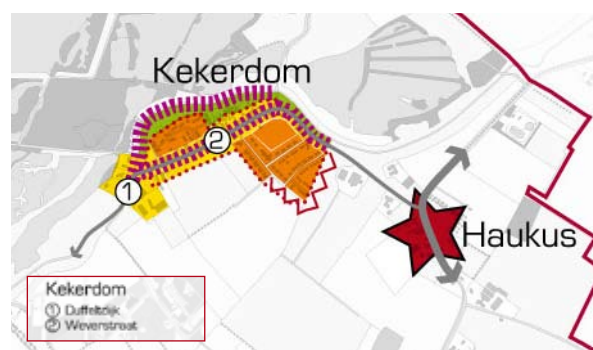
Aan de zuidwestzijde van Leuth liggen de sportvelden, welke in de toekomst verplaatst gaan worden in oostelijke richting ten behoeve van woningbouw waardoor de mogelijkheid ontstaat om diverse voorzieningen te concentreren en bundelen bij en op het voormalige zwembadterrein en in de directe nabijheid van de tennisvelden.

1.3.5 Kekerdom

structuur

Kekerdom (circa 560 inwoners) is een klein dorp opgespannen tussen de Duffeltdijk en de Weverstraat. Deze wegen vormen de ruimtelijke structuur van het dorp. Met de teruglegging van Duffeltdijk (17e eeuw) is de kerk van het dorpslint afgesneden.

In tijden van hoog water was de kerk, gelegen op een rivierduin, bereikbaar via het water getuige de ringen aan de muur. De Weverstraat, aan de binnenzijde van de bandijk, is de hoofdas van het dorp. De bebouwing van Kekerdom staat op afstand van de dijk. De groene tussen-ruimte geeft het dorp een open karakter en voorziet in speelvoorzieningen voor het dorp. In een recent verleden heeft op zeer beperkte wijze nieuwbouw plaatsgevonden. Het kleinschalige karakter en de ligging nabij de Millingerwaard maken het dorp Kekerdom tot een geliefd landelijk woonmilieu.

voorzieningen

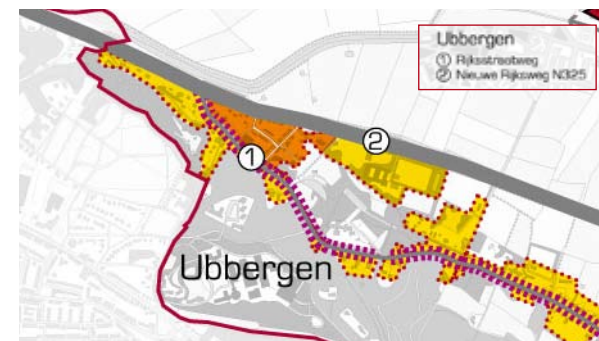
Kekerdom kent een beperkt voorzieningenniveau bestaande uit een basisschool, een dorpshuis, het verenigingsgebouw van de muziekvereniging Una en de buitendijks gelegen katholieke kerk. De plannen voor de nieuwbouw van een multifunctionele accommodatie (MFA) inclusief school en de herstructurering van de Jan Arntzstraat en woningbouw aan de Verlengde Schoolstraat, zijn in en vergevorderd stadium. Korfbalvereniging Klimop heeft een eigen accommodatie gelegen bij de ingang van Kekerdom. De enige horecavoorziening heeft sinds kort haar deuren weer geopend.

1.3.6 Ubbergen

structuur

Het dorp Ubbergen, van oorsprong een heerlijkheid, ligt ingeklemd tussen de stuwwal en Het Meer. Daardoor is het dorp (circa 450 inwoners nu) ook beperkt in omvang gebleven. De Rijksstraatweg, een belangrijke landweg van Nijmegen naar Kleef (D), met vele villa's en ruime bostuinen vormt de ruimtelijke drager van het dorp Ubbergen. Tussen de Rijksstraatweg en de Nieuwe Rijksweg (N325) is op zeer beperkte schaal woningbouw gepleegd.

Dit zogenaamde benedendorp kent een dichtere woonbebouwing. Dit in contrast met de statige villa's in het groen op de flank van de stuwwal. Het dorp is een beschermd dorpsgezicht.

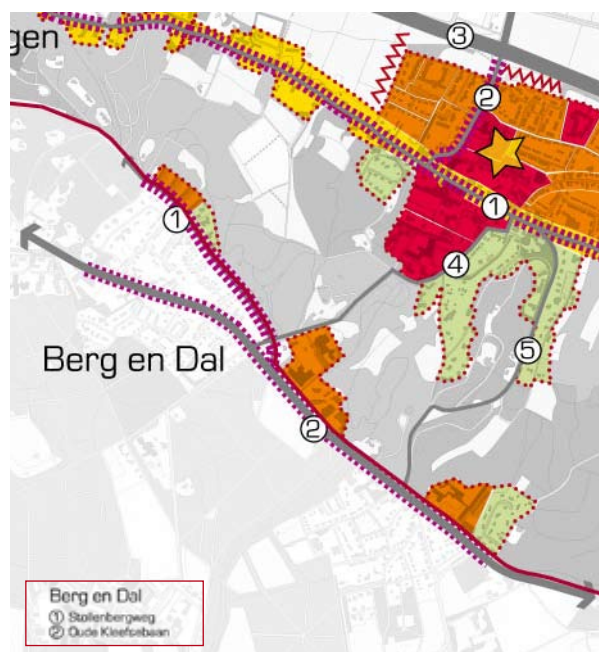
voorzieningen

Het voorzieningenaanbod in Ubbergen is zeer beperkt vanwege het beperkte aantal inwoners en de nabijheid en oriëntatie op Nijmegen en Beek. Wel zijn in Ubbergen enige bovenlokale voorzieningen aanwezig zoals; de Sint Maartenskliniek en de HAVO 'Notre Dame des Anges' en het gebouw de Ubburch biedt onderdak aan Via Natura. Ook de HAVO maakt voor haar expressievakken gebruik van het dorpshuis. In beperkte mate heeft de Ubburch ook een functie voor dorpsactiviteiten. Het witte kerkje aan de Rijksstraatweg wordt gebruikt voor diverse doeleinden, onder meer als trouwlocatie. In het gebouw van de Refter, voormalig pensionaat, is een woon-werkgemeenschap gevestigd. De kapel wordt regelmatig gebruikt voor exposities en culturele activiteiten.

1.3.7 Berg en Dal

structuur

De ruimtelijke structuur van Berg en Dal wordt voor het Ubbergse deel bepaald door het bebouwingslint aan de Oude Kleefsebaan en de Stollenbergweg. Aan de Oude Kleefsebaan staan afwisselend voorzieningen en ruim in het groen, vrijstaande woningen. Kenmerkend voor de Stollenbergweg zijn de vier in het groen gelegen flats. Deze flats zijn gedateerd en er wordt gezocht naar mogelijkheden voor vernieuwing. Bijna heel Berg en Dal (ged. circa 400 inwoners) ligt verscholen in het groen van de stuwwal en is vernoemd naar een oude herberg aan de Wijlerbaan. Later werd hier een hotel gebouwd, dat een eeuw later vervangen is door een appartementencomplex (Groot Berg en Dal). Verspreid rondom dit complex liggen een aantal villa's waaronder De Wijchert, huis Kitselenberg en het koetshuis van het voormalige huis Stollenberg. Verdere dorpsontwikkelingen liggen buiten de gemeente Ubbergen op grondgebied van de gemeente Groesbeek. Ubbergen en Groesbeek hebben gezamenlijk voor Berg en Dal een wijkvisie vastgesteld.

voorzieningen (in het Ubbergse deel)

De voorzieningen bestaan uit ondermeer hotel Val Monte, de parochiekerk en het service appartementencomplex Groot Berg en Dal. Daarnaast is in Berg en Dal een aantal garages en horecabedrijven (waaronder het pannenkoekenrestaurant De Heksendans in het Ubbergse deel) te vinden en het amusementspark Tivoli (in het Groesbeekse deel). Dit is een park waar kinderen tussen 2 en 12 jaar zich kunnen vermaken.

1.3.8 Erlecom

structuur

De ruimtelijke structuur in Erlecom (ca 165 inwoners) bestaat uit de Erlecomseweg en in zekere zin de Erlecomsedam. Door veranderingen in de rivierloop is Erlecom aan de zuidoever van de Waal komen te liggen. De huidige steenfabricage bepaald in hoge mate het beeld. De Erlecomseweg is voorzien van lintbebouwing met fraaie doorzichten naar het achterland. Daarnaast is ook nog een aantal kenmerkende arbeiderswoningen behorende bij de steenfabriek terug te vinden aan de voet van de dijk. Deze woningen vormen de entree van dit buurtschap.

voorzieningen

De steenfabriek zorgt voor werkgelegenheid in het gebied. Ook is er een fietsenverhuurbedrijf en een garage. Erlecom is per bus bereikbaar

1.3.9 Persingen (inclusief Wercheren)

structuur

De ruimtelijke structuur in Persingen (ca 100 inwoners) bestaat uit de Persingensestraat. In vroegere tijden was het één langgerekt lint tot aan Wercheren. Nu vormen Persingen en Wercheren twee van elkaar gescheiden linten. Persingen wordt vaak bestempeld als kleinste 'dorpje' van Nederland. De huidige beperkte omvang vormt nu de karakteristiek van het buurtschap. Er bevinden zich archeologisch beschermde terreinen, die zich in het landschap onder meer laten zien in de vorm van sporen voor de aanleg van een middeleeuws kasteel. De huidige kerk is de blikvanger van dit buurtschap en werkt als oriëntatiepunt in het omliggende en open gebied.

voorzieningen

Het karakteristieke kerkje is een laat middeleeuws gotisch kerkje, dat dienst doet als tentoonstellingsruimte en trouwlocatie en dat ook gebruikt wordt voor uitvaarten. In Persingen is de mogelijkheid tot verblijfsrecreatie en is een seizoenscamping aanwezig.

dorpen en buurtschappen in beeld, a: oude electriciteitsgebouw in Beek, b: entree Kekerdorp, c: villa's in Ubbergen, d: arbeiderswoningen in Erlecom.

1.4 recreatie

1.4.1 het aanbod

Recreatie en toerisme in Ubbergen is vooral gericht op beleving van natuur en landschap. De recreant komt om te genieten van de weidsheid, de rust en natuur en landschap. Het accent ligt daarbij op de (dynamische) uiterwaarden en voor een deel op de oeverwallen. Daar bevinden zich recreatief aantrekkelijke natuurgebieden die een onderdeel uitmaken van de Gelderse Poort zoals; De Groenlanden/Oude Waal, Ooijse Graaf, Kekerdomse Waard en Millingerwaard.

In het zuiden van de gemeente liggen aantrekkelijke natuurgebieden zoals; Heerlijkheid Beek en de Duivelsberg. Bij de Duivelsberg ligt ook het verdedigingswerk Mergelpe. Het verdedigingswerk bestaat uit twee mottes (kasteelbergen) die zijn gerestaureerd door Staatsbosbeheer. De mottes bestaan uit een grote heuvel met defensiefunctie en een kleinere heuvel die als uitkijkpunt heeft gediend. Mottes zijn opgeworpen tussen 1000 en 1300.

De dijken (met kolken) vormen ook een bijzonder attractie met vergezichten over de uitwaarden en rivier en aan de andere kant het landschap van de oeverwal, kom en stuwwal.

Geleidelijk is de recreatie, gericht op beleving van natuur en landschap, van steeds grotere betekenis geworden voor zowel de lokale bevolking als voor toeristen van buitenaf. Toch is in de gemeente, naast de vele natuurgebieden, ook een viertal grote recreatiegebieden aanwezig. Naar deze gebieden komen veel mensen voor dagrecreatie.

In en bij het Wylerbergmeer wordt zomers veel gezwommen en gewandeld. Op de stranden en weiden rondom de plas is gelegenheid tot zonnen en zijn ook diverse sport- en spelmogelijkheden aanwezig.

In het gebied van de Oude Waal vindt tijdens de vorstperiodes slechts incidenteel schaatsrecreatie plaats.

Het recreatiegebied de Bisonbaai doet momenteel dienst als een meer natuurlijke recreatieplas. De bisonbaai is een zandgat bij de Waal. Een gedeelte van de Bisonbaai is bestemd voor natuuristen. Hier heeft men fraaie uitzichten op de Waal. Daarnaast is de Bisonbaai een plek om te surfen, zeilen of om te zonnen. In de winterperiode is het ook mogelijk om op een gedeelte van de Bisonbaai te schaatsen.

Het recreatie- en natuurgebied Kekerdomse Waard behoort tot het natuurontwikkelingsproject Kekerdomse- en Millingerwaard als onderdeel van de Gelderse Poort. Dit natuurgebied is vrij toegankelijk voor wandelaar en fietsers.

Dagrecreatie in de gemeente vindt vooral plaats in de vorm van wandelen, fietsen, verblijven, tochten in historische rijtuigen en watergebonden recreatie zoals vissen, zwemmen en boottochten etc. In het gebied zijn zowel voor fietsers als voor wandelaars recreatieve routes uitgezet. Daarnaast is er ook nog mountainbike- en skeeleroutes in het gebied.

In de gemeente is een relatief klein aantal verblijfsaccommodaties, in relatie tot de hoeveelheid recreanten.

Deze accommodaties variëren van familiehotels die vaak tot oude villa's behoren, authentieke pensions of kamperen bij de boer. In Ubbergen zijn vier hotels, drie gastenverblijven, twee locaties voor appartementenverhuur, twee campings (en Bed&Breakfast), één pension en twee groepsaccommodaties.

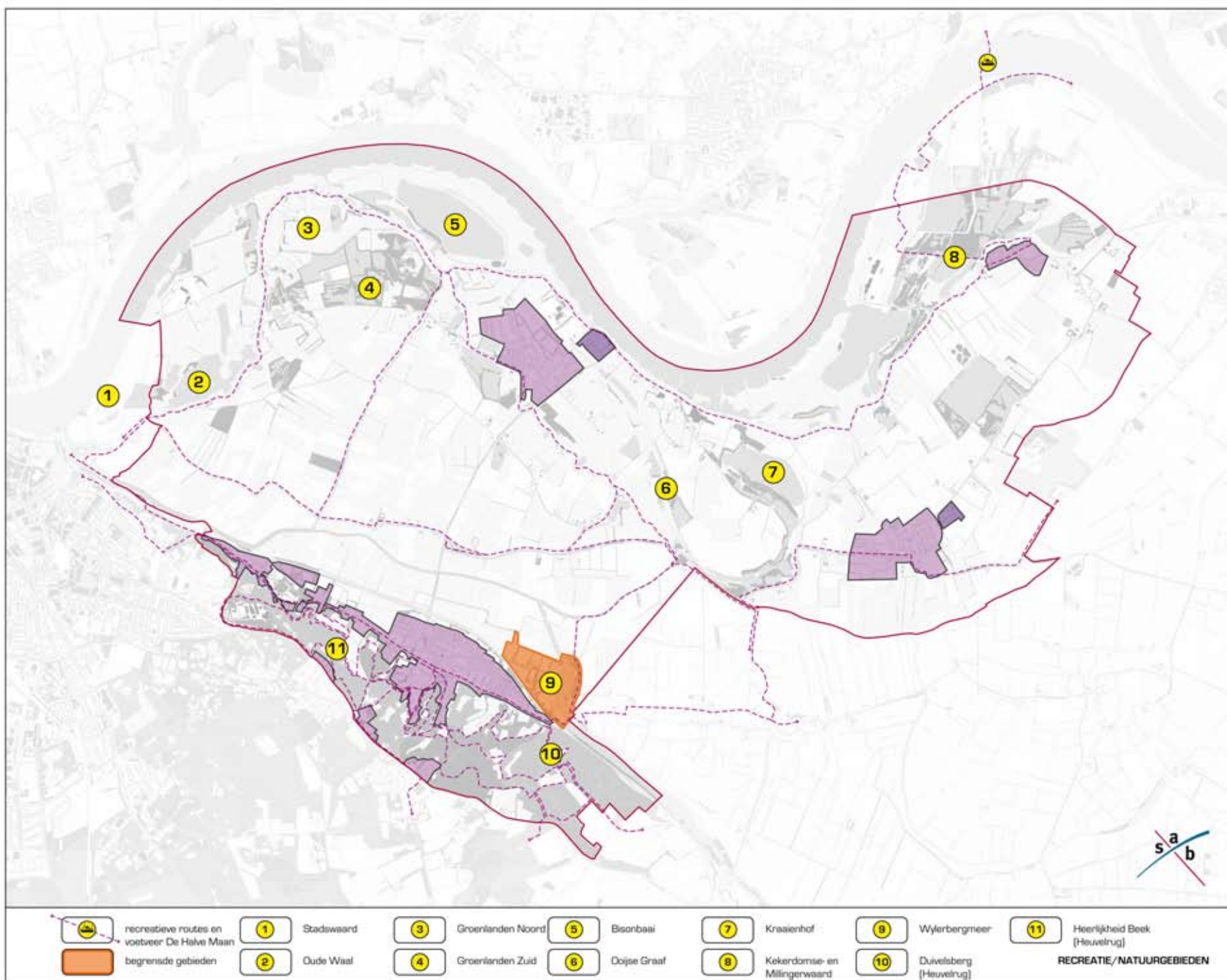
In het gebied zijn dus nog relatief weinig recreatieve voorzieningen die gekoppeld zijn aan het agrarische bedrijfsleven. Het extensief recreatief gebruik van het buitengebied en de aandacht voor streekeigen thematiek en producten, zoals de steenindustrie in de Ooijpolder als industrieel erfgoed, nemen toe. Dit blijkt onder meer uit de rondleidingen die reeds gegeven worden op een fruitboerderij en biologische zuivelboerderij en ook uit de musea voor de steenindustrie met een zomertreintje langs oude steenfabrieken.

Het recreatief potentieel kan niet los gezien worden van recreatieve trekkers in de omgeving van Ubbergen. Hierbij valt te denken aan Xanten (D), de stad Nijmegen etc.

De villa's op de stuwwal oefenen een geheel andere aantrekkingskracht uit op de recreant dan de polder met een weidse horizon, soms onderbroken door een kerktoeren of een schoorsteen van een oude steenfabriek.

1.4.2 knelpunten

Het aantal recreanten dat tijdens het hoogseizoen het gebied aandoet is groot. Veel recreanten maken van het gebied gebruik en leggen daarmee een claim op het grondgebied van de gemeente. Ook door verschillende instanties worden bijzondere (natuur)gebieden in de gemeente benut, gebruikt en zelfs geclaimd. De recreatieve druk vormt een belangrijk aandachtspunt, het zet de leefbaarheid in de kernen en het buitengebied onder druk.

1.4.3 recreatie en natuur

verschillende landschapstypen in Ubbergen, a: natuur in de Groenlanden, b: Konik paarden in het gebied van de Oude Waal, c: natuur in de Millingerwaard, c: uitzicht in de Heerlijkheid Beek, e: zicht op de Kaliwaal, f: Wylerbergmeer tijdens het winterseizoen, g: zicht op de Bisonbaai.

1.5 infrastructuur

1.5.1 hoofdstructuur

De hoofdverkeerstructuur in de gemeente bestaat uit de Nieuwe Rijksweg (N325) en de verbindingsweg tussen Millingen en Nijmegen de N840. Deze weg bestaat uit de Thornsestraat, Kerkdijk, Kapitteldijk, Steenheuvelsestraat en de Botsestraat. De N325 en N840 worden als gebiedsontsluitingsweg aangemerkt en zijn provinciale wegen. De N325 heeft een ontsluitingsfunctie voor de gehele gemeente Ubbergen. De N840 is de gebiedsontsluitingsweg voor Millingen aan de Rijn en Leuth. De St. Hubertusweg is de gebiedsontsluitingsweg van Ooij en de nabije bedrijven.

Thornsestraat, onderdeel van de N840

De structuur kent een min of meer oost-west oriëntatie. Dit heeft een direct verband met het landschap en de ontstaansgeschiedenis van de kernen. De Nieuwe Rijksweg is de vervanger van de oude Rijksweg. Dit is een eeuwenoude, belangrijke en altijd droge verbindingsweg tussen Nijmegen en Kleef. De oeverwal was vanaf deze verbindingsweg lange tijd maar via één noord-zuid verbinding te bereiken. De Kouwedijk was de enige noord-zuid verbinding tussen de stuwwal en dorpen op de oeverwal, maar met de aanleg van de Sint Hubertusweg is een tweede noord-zuidverbinding ontstaan en tevens een directe verbinding tussen Ooij en Beek.

De dijken vormen de verbinding tussen de dorpen op de oeverwal en in zekere zin de stuwwal. Dit waren van oudsher de belangrijkste droge verbindingen in dit gebied zelf. Deze verbinding wordt nu ook veel gebruikt door recreatief verkeer dat zich door en in de gemeente begeeft.

1.5.2 knelpunten

Het vele (recreatieve) verkeer op de dijken vormt tegelijkertijd een knelpunt voor de bereikbaarheid en de bewoners van dit gebied. Niet alleen de recreatieve verkeersdruk op de dijken, maar ook in de dorpen op de stuwwal zoals bij Beek en Ubbergen (o.a. Rijksweg) is een knelpunt. De recreatieve druk vormt een bedreiging voor de leefbaarheid van de dorpen. Het grote aantal recreanten voert een enorme druk uit op de infrastructuur en het gebied zelf. Een knelpunt daarbij is de beperkte parkeergelegenheid bij de recreatiegebieden zoals bij de Oude Waal, de Bisonbaai en de Kekerdomse Waard (Millingerwaard). Maar ook de beperkte parkeervoorzieningen bij de natuurgebieden De Groenlanden/Oude Waal, Ooijse Graaf, Kekerdomse Waard (en de Millingerwaard) en de Heuvelrug (Heerlijkheid Beek en de Duivelsberg) op de stuwwal vormen een aandachtspunt.

Ook de steenfabricage, de grondstof die uit omliggende terreinen wordt gehaald en de verkoop van stenen buiten de gemeente vormt een knelpunt op de dijken. Op de dijken zijn hierdoor veel verkeersbewegingen van zware voertuigen aanwezig.

Als gevolg van twee ontzandingen in de gemeente komen daar nog extra verkeersbewegingen tot 2015 bij.

De aansluiting op regionale en nationale infrastructuur is beperkt, waardoor de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van het gebied beperkt is. Als gevolg daarvan is de verkeersdruk op de dijken, de Nieuwe Rijksweg en de verbindingsweg met Millingen erg hoog. Het doorgaande karakter van de N840 tussen Nijmegen en Millingen door het dorp Leuth vormt een ander aandachtspunt.

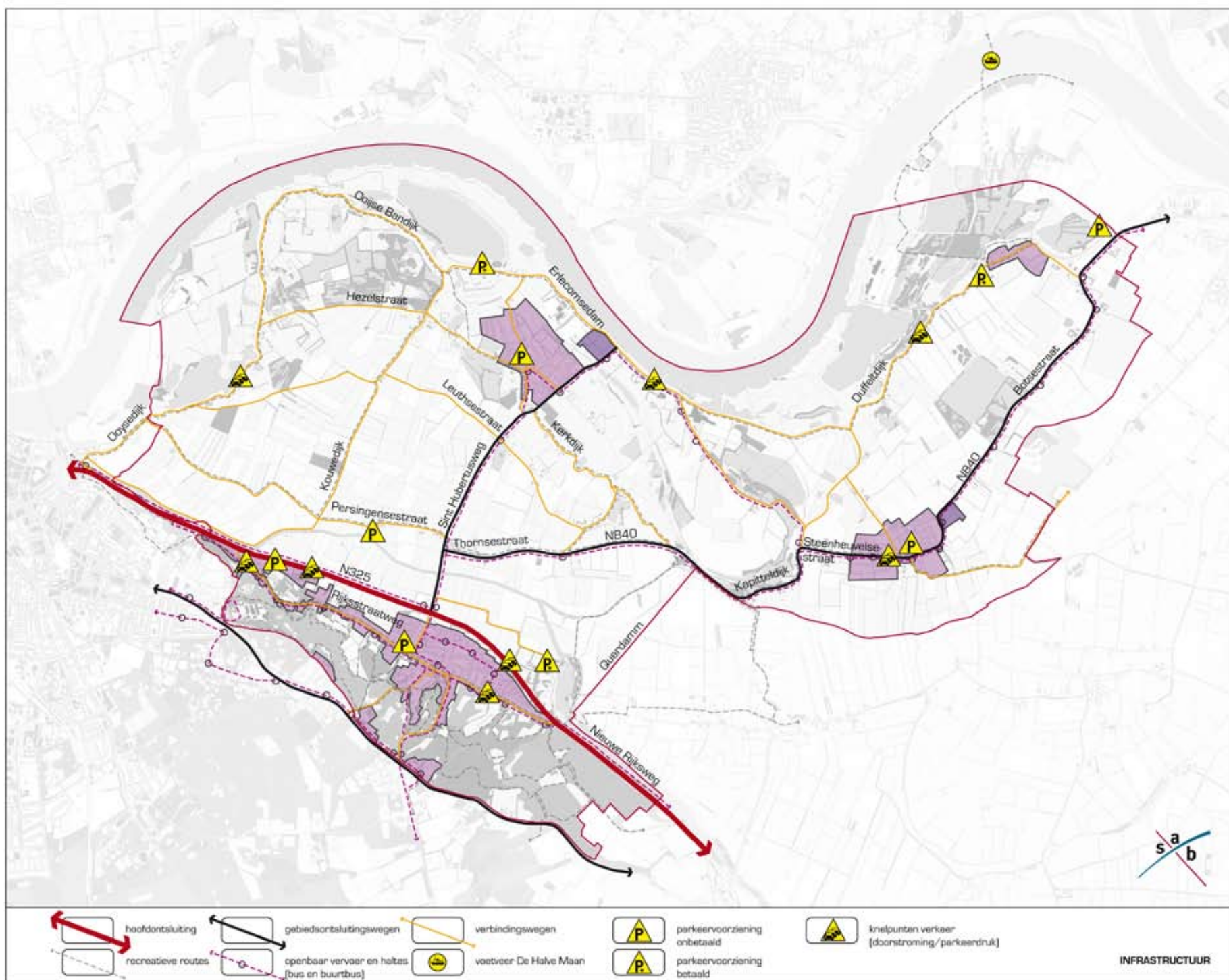
De leefbaarheid in het dorp staat onder druk, ook door het bedrijventerrein Lieskes Wengs. Het vrachtverkeer van en naar het bedrijventerrein moet door het dorp over de Steenheuvelsestraat en de Botsestraat. De oversteekbaarheid van deze weg staat hierdoor onder druk.

De winkelvoorzieningen in de gemeente bevinden zich hoofdzakelijk in de Waterstraat in Beek, Reiner van Ooiplein in Ooij en het Kerkplein in Leuth. De bereikbaarheid van de winkels in die dorpen is beperkt omdat de winkelgebieden ingericht zijn als verblijfsgebieden. Deze openbare verblijfsplekken vormen een knelpunt voor leveranciers.

In het langzaamverkeersnetwerk is eveneens nog een aantal knelpunten te ontdekken. In het fietsnetwerk van de gemeente ontbreken nog twee fietsverbindingen. Zo ontbreekt er een vrijliggende veilige fietsverbinding in Leuth langs de Steenheuvelsestraat en Botsestraat, voor de veiligheid van de fietser gezien het vele vrachtverkeer van en naar Lieskes Wengs. Verder heeft het buurtschap Erlecom geen vrijliggend en veilige fietsverbinding met de rest van het fietsnetwerk. Daarnaast vormt het kruispunt Kapitteldijk/Duffeldijk/Steenheuvelsestraat een knelpunt.

Het dorp Kekerdom heeft sinds enkele jaren geen aansluiting meer op openbaar vervoer. De opstapplaats aan de Botsestraat ligt ruim 600 meter van het centrum van het dorp. Het ontbreken van een (overdekte) fietsenstalling met voldoende capaciteit bij deze opstapplaats vormt een probleem.

Om de leefbaarheid van de kleine kernen te garanderen dienen de huidige openbaar vervoerslijnen op zijn minst te worden behouden en waar mogelijk verbeterd.

1.6 water

1.61 verschillende werelden

Door de kenmerkende ligging van de gemeente Ubbergen op de stuwwal enerzijds en in de polder anderzijds, zijn veel aspecten direct hieraan gerelateerd. Dit geldt zeker ook voor het water. Op de stuwwal dankt het dorp Beek zijn naam aan de vele beken die van de stuwwal afstroomden. De polder heeft gezien de lage ligging een eigen afwateringssysteem via weteringen, sloten en greppels. Het Meertje zorgt vervolgens voor de afwatering van beide, via het Hollandsch-Duitsch gemaal. Tevens wordt water vanuit Groesbeek via Kranenburg afgewaterd via Het Meertje.

Grondwaterstanden op de stuwwal zijn over het algemeen diep. Op de flank wordt het grondwater, door het voorkomen van ondiepe leemlagen, ondieper aangetroffen. Onderaan de stuwwal komt het grondwater als kwel aan de oppervlakte naar boven. In de polder worden grondwaterstanden direct beïnvloed door de gehanteerde polderpeilen en de waterstanden van de Waal.

1.6.2 oppervlaktewater

rivier

De gemeente Ubbergen wordt aan de noordzijde begrensd door de rivier de Waal. De invloed van deze rivier was zowel in het verleden als in het heden groot. In de uiterwaarden zijn het vooral de rivier en de plassen die het landschap gestalte geven. In de Millingerwaard is de rivier wilder dan op andere plaats in Nederland langs de rivier. Het verschil tussen de hoogste en laagste waterstand bedraagt bijna 10 meter. De Waal heeft een dynamisch karakter. Tijdens hoog water verandert de Millingerwaard in een kilometers brede overstromingsvlakte.

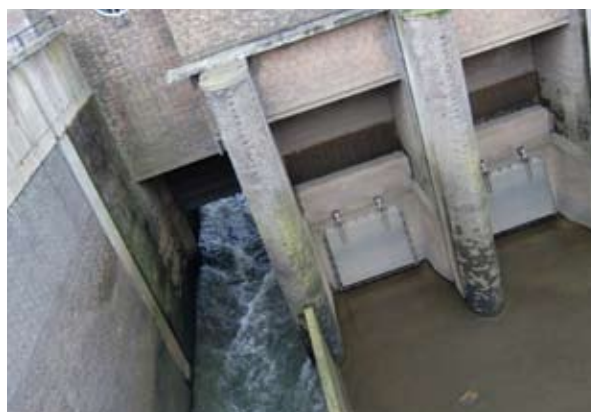

Niet alleen de uiterwaarden, maar ook binnen-dijkse gebieden staan direct onder invloed van de rivier (kwelwater). Vooral op plaatsen waar zandlagen aan de oppervlakte komen of worden aangesneden door ingravingen, bijvoorbeeld kolken, is er vaak een duidelijke relatie met de waterstand in de Waal.

het Meertje

Het Meertje is de centrale watergang die het water uit de Ooijpolder en de Erlecomse Polder ontvangt. Daarnaast ontvangt Het Meertje ook water vanuit Groesbeek via Kranenburg. Het Meertje watert af op de Waal.

De regeling van het peil in het Meertje wordt verzorgd door het Hollandsch-Duitsch-gemaal, die voorzien is van een vistrap. Voor vissen wordt het mogelijk om te trekken tussen de Waal en het Meertje en daarmee naar het hele gebied. Het is tevens de waterverbinding tussen de Waal en de Duffelt en het Bekken van Groesbeek.

weteringen, sloten en greppels

Aan de noordzijde monden diverse poldersloten uit in het Meertje. Deze sloten vertakken zich stroomopwaarts in kleinere sloten en greppels tot op de hoger gelegen oeverwal. Ze voeren regenwater en rivierkwelwater af. In de Ooijpolder en de Duffelt wordt het water via weteringen, die noord-zuid gericht zijn, afgevoerd naar het Meertje.

De hoofdfunctie van het slotenstelsels in het landelijk gebied is het op peil houden van de waterstanden voor de landbouw. Door middel van stuwen en gemalen wordt het water vastgehouden in de polder, dan wel afgevoerd naar de Waal via het Meertje.

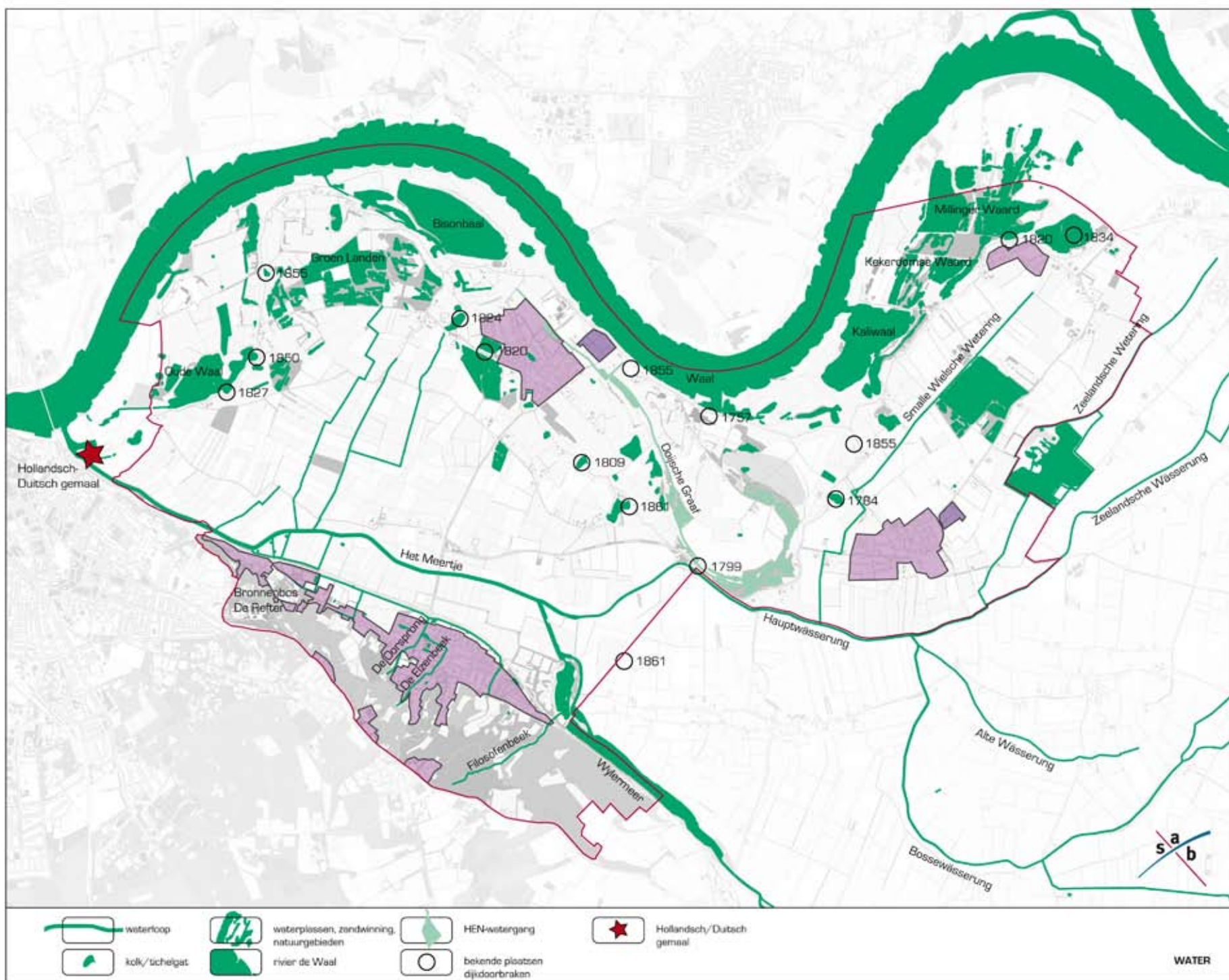
Ook Millingen aan de Rijn en Groesbeek zijn voor afvoer van het water afhankelijk van het Meertje. De Erlecomse Polder, die pas in de 19e eeuw ingepolderd is en tot die tijd nog tot het buitendijkse gebied behoorde, is middels een duiker door de Kapitteldijk bij Querdamm ook aangesloten op het poldersysteem van de Ooijpolder.

Aan de zuidzijde monden sloten en gegraven beken uit in het Meertje. Zij voeren regen- en bronwater af dat in een stelsel van bronnen, kwelzones, bronbeken, leidingen en sloten wordt verzameld. Op de stuwwal Nijmegen-Kleef infiltreert neerslag en vindt een weg naar beneden, zowel bovengronds als ondergronds. Op de Duivelsberg ontspringt de Filosofenbeek die zijn weg vindt door het dal naar Beek. Het dal heeft een aantal kwelplaatsen en bronkoppen. Het bronwater wordt zichtbaar bij het waterrad tegenover het gemeentehuis en langs de Elzenweg. Aan het einde van de Rijksstraatweg komt het water zo van de heuvel af en sijpelt het door de muur. Beken die vanaf de bronnen het water bovengronds naar de dorpen Beek en Ubbergen transporteren komen via bermsloten van de N325 in het Meertje terecht.

Parallel aan de waterlopen vormen de oevers een doorlopend (natuur)netwerk tot in de haarvaten van het watersysteem. Aan de noordzijde van het Meertje tot in de droge greppels en aan de zuidzijde tot in de bronbeken en droogdalen.

HEN/SED-wateren

Het waterschap heeft (in overleg met de gemeente) een waterplan opgesteld waarin het beleid en het beheer is opgenomen. Voor de gemeente Ubbergen is het veiligstellen van de waarden van natte natuur van hoogst ecologisch niveau (HEN) en van specifiek ecologische doelstelling (SED) van groot belang.

Hollandsch-Duitsch gemaal

Veel overstorten loosden op HEN- dan wel SED-wateren. Overstorten op HEN-water moest opgeheven worden. Door het realiseren van de bypass Ooijse Graaf, wordt het overstortwater van Erlecom niet langer op het HEN-water van de Ooijse Graaf geloosd. Hierdoor is het ecologisch niveau verbeterd. Voor 2013 moeten de overstorten op de SED-wateren eveneens gesaneerd worden.

1.6.3 water in de kernen

Het watersysteem in de landelijke kernen is volledig verweven met het achterliggende landelijk gebied. De watergangen staan direct met elkaar in verbinding; er bevinden zich dus geen peilregulerende kunstwerken tussen stedelijk en landelijk gebied. De kernen liggen er al jarenlang en het watersysteem is hierop gedimensioneerd.

Beek en Ubbergen

Voor de dorpen Beek en Ubbergen geldt dat het huidige watersysteem voldoende ruimte biedt voor het bergen van afgekoppeld hemelwater van bestaande bebouwing. Of dit ook voldoende is voor nieuwe ontwikkelingen is nog niet bekend. In de dorpen Beek-Ubbergen is relatief veel water aanwezig. Vanuit de stuwwal ontspringt een aantal bronnen en stuwwalbeken. Het grootste deel van deze beken heeft een landelijk karakter, het overige deel van de beken heeft harde oevers en doorgaans een kunstmatige bedding.

Aan de noordzijde van Beek ligt tussen de N325 en de bebouwing een groenzone. De wateren die hierin aanwezig zijn natuurvriendelijk ingericht en vormen te samen met hun omgeving een langgestrekte ecologische zone.

In Ubbergen ligt een aantal vijvers te midden van bebouwing. Het water in de vijvers/watergangen heeft deels een recreatieve functie en deels een bergende functie. Met name de watergangen welke een bergende functie hebben, zijn of komen in beheer van het Waterschap.

In het stedelijk gebied is de hoofdfunctie van het water kwantitatief, daarnaast heeft ook de belevingswaarde van water is een belangrijke functie.

In de dorpen Beek en Ubbergen is de belevingswaarde sterk vergroot nu de beken bovengronds gehaald zijn.

overige kernen

Voor de kernen Ooij, Erlecom, Leuth en Kekerdom kan gesteld worden dat nauwelijks stedelijk water aanwezig is. In en rondom het dorp Ooij is aantal waterplassen/vijvers aanwezig. Ze duiden op het verleden, de strijd met het water (kolken) en de winning van grondstoffen voor de steenfabricage (kleiputten). In de kleinere kernen is verder weinig oppervlaktewater aanwezig, waardoor de belevingswaarde laag is. In de dorpen Leuth en Kekerdom is geen typisch stedelijk water aanwezig. Het aanwezige water grenst aan het landelijk gebied.

Vanuit het waterschap is gesteld dat in het omliggende landelijk gebied voldoende bergingsmogelijkheden aanwezig zijn en dat een eventueel bergingstekort in het stedelijk gebied, op te vangen is in het omliggende landelijk gebied. Echter het overstorten op (bijna) droog gevallen watergangen kan leiden tot een ernstige verslechtering van de waterkwaliteit in deze watergangen.

1.6.4 overig oppervlaktewater

kolken

Kolken zijn ontstaan bij een doorbraak van een dijk of oeverwal. Ze hebben een beperkte oppervlakte en zijn meestal vrij diep. Vooral aan de rivierzijde is een steil aflopende oever aanwezig, waardoor slechts een smalle strook van riet, biez en of waterplanten aanwezig kan zijn.

kolk bij Leuth

Kolken zijn in principe geïsoleerde wateren, toch is het water helder doordat slib en dode deeltjes naar de bodem zinken en niet meer opwervelen, iets dat in ondiepe wateren wel gebeurt. Kolken kunnen echter via ondergrondse zandbanen worden gevoed door rivier(kwel)water. De Waal kan daardoor bepalend zijn voor de waterstand in kolken.

kleiputten/zandwinplassen

Zandwinplassen en kleiputten hebben een kunstmatige oorsprong. Gemaakt door de mens en gebruikt voor het winnen van grondstoffen voor onder andere de steenfabricage. Ook dit zijn vaak diepe wateren, waarbij zandwinplassen vaak groter van omvang zijn en de oevers vaak steil zijn. De wateren hebben bijzondere landschappelijke en natuurlijke waarden.

recreatiewater

Het Wylerbergmeer en de Bisonbaai zijn wateren waarin gezwommen kan worden. De recreanten concentreren zich voornamelijk rond het Wylerbergmeer, omdat hier voorzieningen aanwezig zijn. Bij de Bisonbaai zijn geen voorzieningen en door de ligging buiten de bandijk, wordt dit water minder druk bezocht.

Vissers kunnen bij vele wateren terecht. In de gemeente zijn 21 wateren, voornamelijk in het landelijk gebied gelegen, die zijn aangewezen voor de hengelsport. Veel van deze viswateren liggen in Vogel- en Habitatrichtlijn gebieden.